

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Історичний факультет
Кафедра всесвітньої історії**

А. В. Шевчук

Методичні рекомендації
до семінарських занять
з навчальної дисципліни

**ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
(нова історія країн Європи та Америки)
частина II**

Житомир - 2019

УДК 94 (4+71)
Ш 37

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 6 від 26 червня 2019 р.)*

Рецензенти:

Стародубець Г. М., доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії

Житомирського державного університету ім. І. Франка

Мельничук І. А., доктор історичних наук, доцент,
завідувач кафедри суспільних наук

Житомирського національного агроекологічного університету

Кругляк М. Е., кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних і соціальних наук

Державного університету «Житомирська політехніка»

Шевчук А. В.

Ш 37 **Методичні рекомендації до семінарських занять з навчальної
дисципліни «Всесвітня історія (нова історія країн Європи та Америки)
частина II» / А. В. Шевчук. – Житомир: Вид-во О. О. Євенок, 2019. – 63 с.**

У методичних рекомендаціях до семінарських занять вміщено розподіл часу за темами курсу, теми і плани семінарських занять із рекомендованою літературою, методичні рекомендації до розгляду питань, тестові завдання, рекомендована тематика рефератів, контрольні питання до екзамену.

Для студентів історичного факультету денної та заочної форм навчання.

УДК 94 (4+71)

© А. В. Шевчук, 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
ЗМІСТ КУРСУ.....	7
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	17
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	22
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	61

Вступ

Дисципліна «Всесвітня історія (нова історія країн Європи та Америки)» частина II (середина XIX – початок XX ст.) викладається на III курсі у другому семестрі (4 кредити, 2 модулі). З них – 54 аудиторних годин (26 год. – лекцій та 28 год. – семінарських занять), 66 годин – самостійна робота.

Об’єктом вивчення дисципліни є суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток в країнах Європи та Америки у другій половині XIX – на початку XX ст.

Предметом вивчення «Всесвітньої історії (нової історії країн Європи та Америки)» частина II є дослідження закономірностей становлення та розвитку державних інститутів, соціально-економічних, суспільно-політичних і культурних процесів у середині XIX – на початку XX ст.

Метою викладання навчальної дисципліни «Всесвітня історія (нова історія країн Європи та Америки)» частина II є формування у майбутніх спеціалістів системи знань про історію та культуру народів двох світових цивілізацій; розуміння складнощів та проблем їх розвитку зазначеного періоду; набуття необхідних навичок у розумінні та поясненні загальних законів історичного розвитку щодо подальшої роботи у вищих та загальноосвітніх школах при викладанні всесвітньої історії, світової культури та інших дисциплін.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- вивчення історії, процесів державотворення і розвитку європейських і американських народів в хронологічних рамках другої половини XIX – початку XX ст.;
- розуміння взаємозв’язків між різними народами;
- осмислення проблем та складнощів розвитку зазначених регіонів для об’єктивної оцінки їх ролі у всесвітній історії;
- вивчення загальних законів історичного процесу та їх прояв у нові часи;
- виділення окремих закономірностей історичних подій різних європейських держав відповідного періоду;
- узагальнення наслідків еволюційного й революційного поступу людства.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- внесок народів Європи та Америки у світову історію;
- основні закономірності, тенденції та проблеми розвитку цих народів;
- хід та взаємозв’язок важливих історичних подій держав Європи та Америки;
- головні наукові праці з історіографії історії країн Європи та Америки у другій половині XIX – на початку XX ст. та сучасний стан її вивчення;
- основні категорії та терміни, що застосовуються у курсі.

вміти:

- аналізувати основні закономірності історичного процесу;
- застосовувати набуті знання в практичній роботі по вихованню молоді;

- визначати місце і роль держав Європи та Америки у формуванні світових цивілізацій;
- визначати перебіг історичних подій згідно часу та простору нової історії;
- обґрунтовувати загальні й специфічні термінологічні визначення згідно їх прояву у відповідності конкретного місця і часу;
- володіти основними методами дослідження історії;
- вміти порівнювати зміст історичних подій нового часу країн Європи і Америки з історією відповідної періодизації історії України.

Нормативна навчальна дисципліна «Всесвітня історія (нова історія країн Європи та Америки)» є складовою циклу професійної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», є базовою для вивчення всесвітньої історії. Програму дисципліни складено відповідно до місця та значення її у підготовці майбутнього спеціаліста-історика. Вона охоплює всі змістовні модулі, визначені анотацією для мінімальної кількості годин, передбачених стандартом.

Логіка і структура курсу та передбачені цією програмою методи його вивчення дозволять студентам набути певного рівня професіоналізму та навичок, необхідних для подальшої самостійної роботи.

Контроль за видами діяльності студентів здійснюється шляхом поточного оцінювання знань, періодичним контролем по тестах. У кінці кожного модуля пишеться підсумкова модульна робота. За результатами суми усіх модулів та здачі екзамену виставляється підсумкова оцінка за національною 100-бальною шкалою.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни			
		денна форма навчання		заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 5,5	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки	Нормативна			
	Напрямок підготовки 6.020302 Історія				
Модулів – 4	Спеціальність —	Рік підготовки**			
Змістових модулів – 4		3 – й		3 – й	
		Семестр			
		V	VI	V	VI
Загальна кількість годин – 165		Лекції:			
		22 год.	26 год.	8 год.	10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 0 самостійної роботи студента – 0	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Семінарські:			
		20 год.	28 год.	8 год.	10 год.
		Лабораторні:			
		—	—	—	—
		Самостійна робота:			
		3 год.	56 год.	29 год.	100 год.
		Індивідуальні завдання:			
		—		—	—
Вид контролю:					
	Залік	Екзамен	Залік	Екзамен	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 53 % : 47 %

для заочної форми навчання – 21 % : 79 %

ЗМІСТ КУРСУ

Змістовий модуль 1. Європа та США за доби об'єднання і модернізації суспільства (друга половина XIX ст.)

Тема 1. Друга імперія у Франції (1851–1871).

Завершення і особливості промислового перевороту. Державний устрій. Економічна і соціальна політика. Авторитарний і ліберальний етапи режиму Наполеона III. Зовнішня політика Франції. Німецьке й італійське питання у зовнішній політиці Наполеона III. Колоніальна експансія. Провал мексиканської авантюри (1863–1867 рр.) Міжнародне становище Франції напередодні франко-пруської війни. Склад і характер внутрішньополітичної опозиції. Криза Другої імперії. Маневри уряду. Плебісцит 1870 р. Проблема бонапартизму як специфічної форми буржуазної держави. Відмінності бонапартизму Першої і Другої імперії у Франції. Наполеон III як політичний діяч.

Тема 2. Початок Вікторіанської епохи Британії.

Економічний розвиток. Завершення промислового перевороту. «Англія – майстерня світу». Періодичні економічні кризи. Соціальна структура. Зростання міст. Свобода торгівлі та зовнішньоекономічна політика. Аграрний протекціонізм. Хлібні закони. Погіршення становища трудящих.

Втрата парламентом представницького характеру. Боротьба за демократизацію державного ладу. Виборчі реформи 1832, 1867, 1874 рр. Та їх значення. Еволюція двопартійної системи. Закони про бідняків та тред-юніони.

Причини виникнення чартиського руху. Лондонська асоціація робітників та Великий Північний союз. Хартія та перша петиція. Боротьба течій у чартизмі. У. Ловетт. Дж. Гарні. Особливості першого етапу чартиського руху. Ліга боротьби проти хлібних законів. Другий етап чартизму. Національна чартиська асоціація. Друга петиція. Заключний етап чартизму. Земельні плани О'Коннора. Чартизм і тред-юніони. Результати боротьби чартистів. Закон про 10-годинний робочий день. Відміна хлібних законів. Зближення лівих чартистів з марксизмом. Причини поразки чартиського руху. Характер та історичне значення чартизму.

Промислово-торгівельна монополія Англії у 50-60-х рр. XIX ст. Залізнодорожня «лихоманка». Інтенсифікація сільського господарства. Акціонерні товариства. Вивіз капіталу.

Вікторіанська епоха. Класичний буржуазний лібералізм. «Манчестерство». «Соціальний дарвінізм». Політична перевага ліберальної партії. Г. Пальмерстон. У. Гладстон. «Ірландське питання». Рух феніїв. Тактика консерваторів та лібералів стосовно Ірландії. Відхилення парламентом «Білля про гомруль».

Становище та структура англійського пролетаріату. Тред-юніонізм: характер організації, принципи, тактика Британського Конгресу Тред-юніонів.

Зовнішня та колоніальна політика Британії. «Епоха Пальмерстона» у зовнішній політиці. Тактика «блискучої ізоляції». «Східне питання» та участь у Кримській війні. Паризький мир 1856 р. Ідеологія колоніалізму. Європоцентризм. Перетворення Англії у найбільшу колоніальну державу. Домініони. Придушення повстання в Індії. Опіумні війни проти Китаю. Посилення позицій та впливу в Азії.

Захоплення колоній в Африці. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості англійської економіки.

Тема 3. Боротьба за об'єднання Німеччини.

Промисловий переворот і посилення німецької буржуазії. «Малогерманці» та «великогерманці». Створення перших у Німеччині буржуазних партій. Конституційний конфлікт в Пруссії. О. Бісмарк і його політична програма. Війни Пруссії проти Данії та Австрії. Створення Північнонімецького союзу. Війна проти Франції. Завершення об'єднання Німеччини «зверху». «Бонапартизм» О. фон Бісмарка. Ставлення суспільних сил до політики Бісмарка. Робітничий і соціалістичний рух у Німеччині в епоху об'єднання. Загальний німецький робочий союз. Ф. Лассаль. Лассальянство. Утворення соціал-демократичної робітничої партії (ейзенахців). А. Бебель і В. Лібкнехт. Причини розколу в соціалістичному русі і його вплив на хід об'єднання Німеччини.

Тема 4. Боротьба за об'єднання Італії.

Національно-визвольний рух після революції 1848–1849 рр. Сардинське королівство. К. Б. Кавур. Франко-італо-австрійська війна 1859 р. та її результати. Злиття Центральної Італії з Сардинським королівством. Повстання на Сицилії і похід «тисячі» Дж. Гарібальді. Завершення об'єднання Італії «зверху». Утворення Італійського королівства. Приєднання до королівства Венеціанської області. Римське питання. Ватикан – центр римо-католицької церкви. Значення і особливості об'єднання Італії. Характер і рушійні сили Рісорджіменто.

Тема 5. Австрійська імперія у 50 – 60-х роках XIX ст. та утворення Австро-Угорщини.

Політична реакція у Австрійській імперії у 50-х рр. XIX ст. Економічний та соціальний розвиток Австрійської імперії у 50 – 60-х роках XIX ст. Зростання національно-визвольного руху в Угорщині та «патент» 1860 р. Національний рух у Чехії на початку 60-х рр. XIX ст. Виникнення політичної кризи в Австрійській імперії у першій половині 60-х рр. Австро-пруська війна 1866 р. та її наслідки. Утворення Австро-Угорщини (1867). Конституція. Національна та соціальна боротьба в Австро-Угорщині наприкінці 60-х рр.

Тема 6. Міжнародні відносини у 50-60-х рр. XIX ст.

«Віденська система» у першій половині XIX ст. Східне питання та загострення протиріч європейських країн. Розвал «віденської системи».

Кримська війна: причини, хід та наслідки. Паризький мир 1856 р.

Великі країни та об'єднання Італії та Німеччини.

Англія, Франція, Росія та Громадянська війна 1861–1865 рр. у США. Військова інтервенція європейських країн у Мексику.

Криза старої колоніальної політики в Америці. Нові напрями колоніальної експансії. Зміна методів колоніального панування. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості економіки передових країн.

Тема 7. Франко-німецька війна 1870–1871 рр. і Паризька Комуна

Причини франко-німецької війни. Підготовка до війни О. Бісмарка і Наполеона III. Седанська катастрофа та причини поразки Франції. Проблема еволюції характеру війни. Буржуазна революція 4 вересня 1870 р. Антинародна політика Національних

зборів та Уряду Національної Оборони. Патріотичний рух у дні облоги Парижа. Утворення ЦК Національної Гвардії. Франкфуртський мир. Оформлення сталого національного антагонізму між французьким і німецьким суспільствами. Нова розстановка сил в Європі.

Причини і характер революції 18 березня 1871 р. Діяльність ЦК Національної Гвардії. Вибори до Паризької Комуни. Її соціальний і політичний склад. Політичні перетворення в Парижі: підходи, принципи державного будівництва, помилки. Принципи та напрями соціально-економічної політики. Комуна і селянство. Комуна і Французький банк. Боротьба політичних угруповань у Комуні. Рух у провінції на підтримку Комуни. Травневий «кривавий тиждень». Причини поразки Комуни. Уроки і значення Комуни. Проблема характеру революції 18 березня 1871 р. і Паризької Комуни в історіографії.

Тема 8. США в 1877–1898 рр.

Соціально-економічний розвиток США. Фактори бурхливого економічного підйому. Імміграція. «Американський шлях» розвитку сільського господарства після Громадянської війни. Структурна перебудова промисловості. Транснаціональне залізничне будівництво. Концентрація виробництва. Виникнення трестів. Формування фінансового капіталу і фінансової олігархії.

Зближення республіканської і демократичної партій. Консервативна партійно-політична система. «Боссизм». Розвиток державного апарату та його підпорядкування монополістичному капіталу. Політична корупція і боротьба з нею. Закон Пендлтона. Економічна політика. Протекціонізм. Закон Шермана. Расові проблеми.

Антимонополістичної настрої в суспільстві. Фермерський рух. Народна партія. У. Брайан. Популізм. Значення і причини розпаду Народної партії та популістського руху.

Структурні особливості становища американського робітничого класу. Характер і ступінь ефективності страйкового руху в 70–90-і рр. XIX ст. «Орден лицарів праці». Т. Паудерлі. Американська федерація праці. С. Гомперс. «Діловий юніонізм». Профспілки і популістський рух.

Зовнішня політика США. Еволюція доктрини Монро. Панамериканізм і перша панамериканська конференція. Проникнення на Далекий Схід і до Тихоокеанського регіону. Повстання на Кубі і позиція США.

Тема 9. Велика Британія в останній третині XIX ст.

Причини відносного відставання економіки Англії в останній третині XIX в. «Велика депресія» 1873–1886 рр. Втрата Англією світової промислової гегемонії і загострення боротьби з Німеччиною за володіння ринками. Особливості концентрації та монополізації виробництва. Відносна слабкість і нестійкість монополістичних об'єднань. Вивезення капіталу. Зростання значення колоній і його наслідки. Ідея Імперського митного союзу.

Зміцнення представницького характеру англійської монархії. Заклучний етап «вікторіанської епохи». Зміни у партійно-політичній системі правлячих класів. Еволюція консерватизму. Б. Дізраелі і концепція «народного торизму». Причини і початок занепаду класичного лібералізму. У. Гладстон. Реформи в галузі освіти,

армії, державної адміністрації. Закон про тред-юніони. Розкол ліберальної партії. Юніоністи. Дж. Чемберлен. Виборча реформа 1884 р. Посилення позицій консерваторів у 80–90-і рр. XIX ст.

Причини загострення «ірландського питання». Земельна Ліга. М. Девітт. Ліга гомруля. Ч. Парнелл. Політика лібералів і консерваторів щодо Ірландії.

Активізація робітничого руху в Англії в 70–90-і рр. XIX ст. Страйкова боротьба. Новий тред-юніонізм. Соціал-демократична федерація. Г. Гайндман. Фабіанське товариство. Б. і С. Веббі. Незалежна робітнича партія. Причини розколу в соціалістичному русі.

Зовнішня і колоніальна політика Англії. Посилення колоніальної експансії та участь у завершенні поділу світу. Імперіалізм. Зростання протиріч з іншими державами. Занепад «блискучої ізоляції». Підтримка Туреччини у війні 1877–1878 рр. і позиція на Берлінському конгресі. Окупація Афганістану. Захоплення Бірми. Окупація Єгипту. Захоплення Судану. «Фашода». Проникнення до Південної Африки. С. Родс. Англо-німецький антагонізм.

Тема 10. Третя республіка у Франції.

Соціально-економічний розвиток Франції після франко-німецької війни. Відносне уповільнення темпів розвитку промисловості. Парцелярне сільське господарство. Концентрація банківського капіталу. Національні облікові контори. Вивіз капіталу. Формування лихварського характеру французького монополістичного капіталізму. Соціальна структура населення.

Клерикально-монархічна реакція на початку 1870-х рр. «Республіка без республіканців». Боротьба за республіку. Конституція 1875 р. Характер Третьої Республіки. Консервативна внутрішня політика помірних республіканців. Партійно-політична система. Буржуазні радикали. Ж. Клемансо. Політична криза Третьої Республіки у 80–90-і рр. XIX ст. Нестійкість урядів і корупція державних структур. Буланжизм. Панамська афера. Зростання мілітаристських і шовіністичних настроїв у суспільстві. Справа Дрейфуса-Золя. Уряд «республіканської концентрації» і «казус» Мільєрана. Завершення боротьби за збереження республіки.

Структура і становище французького робітничого класу. Боротьба Ж. Геда і П. Лафарга за згуртування блоку колективістів і створення Робітничої партії. Програма ФРП. Гедизм. Посібілісти. П. Брус і Б. Малон. Незалежні соціалісти. Ж. Жорес. А. Мільєран. Анархо-синдикалізм. Ж. Аллеман. Ф. Пеллутье. Г. Ерве. Професійні спілки: синдикати, біржі праці. Загальна Конфедерація Праці.

Зовнішня і колоніальна політика Франції в останній третині XIX ст. Участь Франції у боротьбі за розподіл Африки і Південно-Східної Азії. Франко-британські та франко-німецькі протиріччя. Реваншизм. Причини зближення Франції з Росією. Франко-російський союз.

Тема 11. Німецька імперія в 1871–1899 рр.

Завершення об'єднання Німеччини у результаті франко-німецької війни. Імперська конституція 1871 р. Система органів влади в юнкерсько-буржуазній державі. Переважаючий вплив Пруссії в Німецькій імперії. Вільгельм I Гогенцоллерн. О. фон Бісмарк. Великий Генеральний Штаб. Х. К. Мольтке. Політичні партії юнкерства і буржуазії.

Причини економічного підйому в Німеччині в 70–90-і рр. XIX ст. «Грюндерська гарячка». Етапи та особливості утворення монополістичних об'єднань. Картелі і синдикати. Вплив «пруського шляху» розвитку сільського господарства на специфіку монополістичної фази в історії Німеччини. Причини підвищеної агресивності німецького монополістичного капіталізму.

Етапи внутрішньополітичної еволюції Німеччини в 1870–1890-і рр. «Культуркампф»: цілі, зміст, наслідки. «Винятковий закон» проти соціалістів. Соціальне законодавство О. фон Бісмарка. Вільгельм II і відставка «залізного канцлера». Проблема бонапартистського характеру бісмаркського режиму. «Післябісмарковський період» в історії Німеччини. Посилення партії Центру. Пангерманський союз. Соціальне питання. Проблема врегулювання протиріч між юнкерством і буржуазією. «Новий курс» Л. Капріві. «Ера Штумма».

Умови розвитку робітничого руху. Об'єднання лассальянців (ВГРС) і ейзенахців (СРПГ). Готська програма. Критика її К. Марксом. Боротьба течій у німецькій соціал-демократії в роки дії «виключного закону» проти соціалістів. Ерфуртська програма. Причини виникнення і сутність ревізіонізму Е. Бернштейна. «Передумови соціалізму і завдання соціал-демократії».

«Континентальна» зовнішня політика О. Бісмарка. Ідея превентивної війни проти Франції. Союз трьох імператорів. «Військова тривога». Троїстий союз – перший агресивний військово-політичний блок в Європі. Початок колоніальних захоплень. Програма «світової політики». Засоби та напрямки німецької експансії. Перша морська програма. Флотський союз. Тиск на Схід та план створення Багдадської залізниці. Проникнення до Китаю і на Тихий океан.

Тема 12. Італія в 1871–1899 рр.

Підсумки італійського Рісорджіменто. Державний устрій Італії. Характер конституційної монархії. Савойська династія. Закон про гарантії. Наслідки об'єднання країни для соціально-економічного розвитку. Промисловий переворот. Феодальні інститути на Півдні Італії. Еміграція. Внутрішня політика буржуазно-поміщицьких урядів. Трансформізм. Авторитарний режим Ф. Кріспі. Робітничий рух і селянські повстання наприкінці XIX ст.

Зовнішня політика Італії. Місце Італії серед європейських держав. Італо-французькі протиріччя. Митна війна. Суперечності з Австро-Угорщиною. Ірредентизм. Вступ Італії до Троїстого союзу. Колоніальна експансія в Африці.

Тема 13. Австро-Угорська монархія у 1871–1899 рр.

Консолідація системи дуалізму. Повернення імперії Габсбургів рангу великої держави. Балканські пріоритети. Система влади. Позиція Франца-Йосифа I у франко-німецькій війні.

Наростання національних протиріч в Австрії в останній третині XIX ст. Вплив економічної нерівномірності розвитку регіонів на національну та соціальну ситуацію у країні. Ставлення різних національностей до центральної влади. Німецько-чеська конфронтація. Посилення та організаційне оформлення німецького шовінізму в Австрії. Німецько-національний союз. Загострення національного питання в Австрії у середині 90-х років XIX ст.

Соціалістичний рух в Австрії. Діяльність соціал-демократів. «Брюннська програма» 1899 р.

Угорщина в системі дуалізму. Модернізація угорського суспільства. Економічне зростання. Робітничий рух.

Національна проблема в Угорщині. Погіршення відносин Угорщини з Австрією. Затвердження мадярської гегемонії.

Тема 14. Міжнародні відносини в 1871–1898 рр.

Зовнішньополітичні наслідки посилення нерівномірності економічного розвитку провідних країн Заходу в останній третині XIX ст. Співвідношення сил у Європі після франко-німецької війни. Зміцнення позицій Німеччини у Європі та США на Далекому Сході. Союз трьох імператорів. «Військова тривога» 1875 р. Суперництво за Балкани. Протистояння Англії і Росії в Азії. Берлінський конгрес і його рішення. Утворення Троїстого союзу. Франко-російський союз. Англійська політика «блискучої ізоляції» на новому етапі.

Завершення територіального поділу світу. Вступ Німеччини, США, Японії у боротьбу за остаточний розподіл світу. Зіткнення інтересів провідних держав світу на Балканському, Африканському, Середньоазіатському, Далекосхідному, Тихоокеанському та Латиноамериканському регіонах. Загострення і типи суперечностей між державами.

Змістовий модуль 2. Провідні країни світу на початку XX ст. Становлення та модернізація малих країн Західної, Центральної та Північної Європи.

Латинська Америка. Культура.

Тема 15. США в 1898–1914 рр.

Перетворення США в провідну економічну державу. Індустріалізація Півдня і Тихоокеанського узбережжя. Трести. Холдинги. Галузева монополія і олігополія. Раціоналізація організації та управління виробництвом. Г. Форд. Ф. Тейлор. Особливості американського монополістичного капіталізму. Промисловий бум. Технологічний прогрес.

Політика буржуазного реформізму в США на початку XX ст. Причини і характер прогресистського руху. «Чесний курс» Т. Рузвельта. Характер і наслідки втручання держави в економічні процеси та соціальні відносини. Антитрестівське законодавство. «Нова демократія» В. Вільсона. Створення Федеральної Резервної системи та Федеральної промислової комісії. Закон Клейтона. Формування елементів державно-монополістичного капіталізму (змішаної економіки).

Демократичний і робітничий рух. Антиімперіалістична ліга і антивоєнний рух. Макрейкери. Перші негритянські організації. Зростання страйкового руху. Тактика Американської Федерації Праці. «Індустріальні робітники світу». Причини відносної слабкості соціалістичного руху в США.

Зовнішня політика США. Посилення експансіоністських настроїв. Іспано-кубіно-американська війна. Захоплення Панамського перешийка і будівництво міжокеанського каналу. «Дипломатія долара» і політика «великої дубинки». Доктрина «відкритих дверей» і «рівних можливостей» у поєднанні з «досягненням життєвого простору в світі». Ізоляціонізм.

Тема 16. Німеччина в 1900–1914 рр.

Характер епохи Вільгельма II.

Економічний розвиток Німеччини на початку XX ст. Промислове лідерство в європейському регіоні. Мілітаризація і завершення структурної перебудови господарства. Концерни. Формування елементів державно-монополістичного капіталізму. Юнкерсько-буржуазний монополістичний капіталізм.

Агресивна зовнішня політика. Прагнення до переділу світу. Тактика і прорахунки німецької дипломатії. Бьоркський договір 1905 р. Марокканські кризи 1905–1906 і 1911 рр. Будівництво Багдадської залізниці. Підготовка до війни. Морські програми. Доктрина Шліффена.

Еволюція партійно-політичної системи правлячих класів. Причини занепаду буржуазного лібералізму в Німеччині. Енцикліка «Нові часи» і політичний католицизм. Партія Центру. Робітниче питання. «Політика згуртування». Канцлерство Бюлова. Назрівання політичної кризи у 1909–1914 рр. Поляризація суспільства. Пангермансько-пруське і ліберально-монархічне угруповання. Зростання націоналізму і шовінізму. Цабернський інцидент 1913 р.

Загострення боротьби течій у німецькому робітничому і соціалістичному русі. Бернштейніанства. Центризм. К. Каутський. Діяльність лівих соціал-демократів. К. Лібкнехт. Р. Люксембург. Німецька соціал-демократія напередодні Першої світової війни.

Німеччина напередодні війни.

Тема 17. Британія в 1900–1914 рр.

Економічний розвиток Британії. Подолання «великої депресії». Остаточна втрата світової торгово-промислової монополії. Місце у системі міжнародних економічних відносин. Колоніальний характер англійського імперіалізму. Домініони.

Англо-бурська війна. Загострення англо-німецьких і англо-російських протиріч. Англо-японський союз. Відмова від тактики «блискучої ізоляції». Утворення Антанти. Англо-французька угода 1904 р. Англо-російська угода 1907 р. Гонка морських озброєнь.

Загострення соціальних протиріч. Боротьба з питань економічної політики. Свобода торгівлі. Протекціонізм. Буржуазний реформізм. Д. Ллойд-Джордж. Заснування державної служби соціальної допомоги. Соціальне законодавство. Криза англійського парламентаризму. Заснування лейбористської партії. Парламентська реформа 1911 р. Радикалізація національно-визвольного руху в Ірландії. Боротьба навколо білля про гомруль. Загроза розчленування Ірландії.

Страйковий рух. Британський конгрес тред-юніонів. «Справа Таффської долини». Освіта, тактика і програма лейбористської партії.

Тема 18. Франція у 1900–1914 рр.

Промисловий підйом у Франції на початку XX ст. Аграрно-індустріальна економіка. Монополізація промисловості і фінансів. Особливості концентрації виробництва. Фінансова олігархія. Рантьє. Специфіка монополістичної фази розвитку капіталізму у Франції.

Зміцнення республіки. Радикали при владі. Характер французького клерикалізму. Антиклерикальні реформи та їх значення. Відділення церкви від держави.

«Соціальний консерватизм» Ж. Клемансо. Суперечливість буржуазного реформізму у Франції. Р. Пуанкаре. Політична криза у Франції напередодні Першої світової війни.

Зовнішньополітична доктрина Т. Делькассе. Зміцнення франко-російського союзу. Врегулювання протиріч із Британією. Роль Франції у створенні Антанти. Боротьба за консолідацію антинімецького блоку.

Робітничий рух на початку XX ст. Селянське повстання 1907 р. Утворення Об'єднаної Соціалістичної партії і перемога у ній реформізму. Об'єднання профспілок у Загальну Конфедерацію Праці. Перехід гедистів на позиції центрizmu. Причини поширення анархо-синдикалізму. Г. Ерве. Боротьба Ж. Жореса проти загрози війни.

Тема 19. Італія в 1900–1914 рр.

Економічний підйом початку XX ст. Індустріалізація. Виникнення монополістичних об'єднань. Регіональні протиріччя. Проблема Півдня. Еміграція і «демографічний імперіалізм». Особливості італійського монополістичного капіталізму. Соціально-майнова поляризація суспільства.

Ліберальна ера. «Новий курс» Дж. Джолітті. Економічна політика. Соціальне законодавство. Спроба вирішення «південного питання». Відносини з католицькою церквою. Становище Італії у Троїстому союзі. Суперечності з Австро-Угорщиною. Відносини з Антантою. Договір з Росією. Націоналістична ідеологія. Е. Коррадіні. Італо-турецька війна 1911-1912 рр. Крах ліберального курсу Дж. Джолітті та його причини.

Робітничий рух на початку XX ст. Загальнонаціональний страйк 1904 р. Створення Загальної Конфедерації Праці. Боротьба течій в Італійському соціалістичному русі. Реформізм. «Казус» Біссолаті. «Непримиренні». А. Лабріола. Б. Муссоліні. Анархо-синдикалізм. «Червоний тиждень» (червень 1914 р.)

Тема 20. Австро-Угорська імперія у 1900–1914 рр.

Економічний розвиток. Національні протиріччя в Австрії та Угорщині. Розвиток національних рухів. Слов'янське питання. Анексія Боснії та Герцеговини. Зовнішньополітичні авантюри. Загострення стосунків з Російською імперією.

Тема 21. Міжнародні відносини в 1898–1914 рр.

Загострення протиріч між державами на світовій арені. Англо-німецькі і франко-німецькі протиріччя. Локальні війни та міжнародні кризи епохи монополістичного капіталізму. Іспано-американська війна. Англо-японський військовий союз. Англо-французька «сердечна» угода 1904 р. Вплив російсько-японської війни на міжнародні відносини. Прагнення Німеччини до руйнування франко-російського союзу. Бьоркський договір 1905 р. Марокканська криза 1905–1906 рр. Алхесіраська конференція. Англо-російська угода 1907 р. – завершення утворення Антанти. Друга марокканська криза. Встановлення французького протекторату над Марокко. Італо-турецька війна. Англо-німецькі переговори про морські озброєння. Балканські війни. Вбивство у Сараєво. Липнева криза 1914 р.

Тема 22. Становлення та модернізація малих країни Західної, Центральної та Північної Європи.

Бельгія. Політичний розвиток країни у середині XIX ст. Національна проблема: фламандці та валлонці. Економічні успіхи та суспільно-політичні проблеми Бельгії останньої третини XIX – початку XX ст.

Нідерланди. Реформування Нідерландів у середині XIX ст. Й. Р. Торбеке. Модернізація країни наприкінці XIX – на початку XX ст. Політична боротьба. Колоніалізм.

Швейцарія. Конфедерація кантонів. Економічний розвиток у 50 – 60-і рр. XIX ст. Соціально-політичний та економічний розвиток наприкінці XIX – на початку XX ст. Швейцарія – світовий кредитор з вічно нейтральним статусом.

Іспанія. Четверта революція (1854–1856). Економічний та політичний розвиток у середині XIX ст. П'ята революція (1868–1873). Перша республіка. Реставрація Бурбонів. Пакт в Ель-Пардо. Анархісти, соціалісти й автономісти. Втрата найважливіших колоній. Суспільний підйом початку 90-х років. Економіка та політика на початку XX ст. Війна в Марокко. «Кривава неділя». Загострення політичної боротьби. Марокканська проблема

Португалія. Португалія у середині XIX ст. Політика та економіка Португалії наприкінці XIX ст. Революція 1910 р. та її наслідки.

Країни Північної Європи: Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія. Північна Європа в 1850–1914 рр. Утвердження капіталізму та початок становлення демократії. Шляхи національного та соціального прогресу у країнах Північної Європи кінця XIX – початку XX ст.

Данія. Буржуазна Конституція 1849 р. Втрата Шлезвіга й Гольштейну. Демократичні свободи. Створення власної монополістично-банківської системи.

Швеція. Політична криза. Війна партій «капелюхів» та «шапок». «Епоха свобод». Конституційна монархія. Промисловий переворот.

Норвегія. 1814–1905 рр. – генерал-губернаторство у складі Швеції. Парламентська реформа. Конституційна монархія. Розвиток промислового виробництва, рибальства, торгівлі.

Фінляндія. Автономія Великого Князівства Фінляндського у складі Росії. «Спокійний куточок Європи». Демократичні свободи. Заснування монополій і банків під державним контролем. 1917 р. – самостійна демократична республіка.

Тема 23. Країни Латинської Америки

Становлення національних держав. Велика смута.

Латинська Америка в останній третині XIX – на початку XX ст. Політична карта Латинської Америки після завоювання країнами національної незалежності. Тенденції і проблеми економічної модернізації. Структура економіки країн Латинської Америки на початку XX ст. Основні регіонально-господарські типи. Особливості соціальної структури латиноамериканського суспільства на початку XX ст. Характер політичної модернізації в країнах Латинської Америки. Регіональні моделі політичних систем та особливості політичного процесу в країнах регіону на початку XX ст. Співвідношення реформістської і революційної тенденцій у розвитку країн Латинської Америки на рубежі XIX–XX ст.

Мексиканська революція 1910–1917 рр. Мексика у період диктатури Діаса і складання передумов революції. Цілі, етапи та основні результати революції. Конституція 1917 р. Проблема сучасної оцінки характеру та історичного місця мексиканської революції у розвитку країни та регіону. Міжнародне становище регіону на початку XX ст.

Тема 24. Основні тенденції розвитку культури нового часу

Вплив наукової революції та промислового перевороту на формування світоглядних засад. Суспільні науки та світоглядні позиції нового часу. Особливості розвитку художньої культури нового часу. Художні стилі барокко, рококо, класицизму, романтизму, реалізму, натуралізму, модернізму. Просвітництво. Енциклопедизм. Повсякденне життя у Західній Європі та Північній Америці. Філософія та наукова думка. Еволюція реалістичного напрямку у художній культурі Заходу. Авангардистські течії у художній культурі.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	п/с	с. р.		л	п/с	с. р.
Модуль 1								
Змістовий модуль 1. Європа та США за доби об'єднання і модернізації суспільства (друга половина XIX ст.)								
Тема 1. Друга імперія у Франції (1851–1871).	4	2		2	6	2		4
Тема 2. Початок Вікторіанської епохи Британії.	6		2	4	6		2	4
Тема 3. Боротьба за об'єднання Німеччини.	4	2		2	4			4
Тема 4. Боротьба за об'єднання Італії.	6		2	4	4			4
Тема 5. Австрійська імперія у 50–60-х роках XIX ст. та утворення Австро-Угорщини.	2	2			4			4
Тема 6. Міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст.	6		2	4	6		2	4
Тема 7. Франко-німецька війна 1870–1871 рр. і Паризька Комуна.	8	2	2	4	4			4
Тема 8. США в 1877–1898 рр.	4	2		2	4			4
Тема 9. Велика Британія в останній третині XIX ст.	4	2		2	6	2		4
Тема 10. Третя республіка у Франції.	8		4	4	6	2		4
Тема 11. Німецька імперія в 1871–1899 рр.	4	2		2	4			4
Тема 12. Італія в 1871–1899 рр.	6		2	4	4			4
Тема 13. Австро-Угорська монархія у 1871–1899 рр.	4	2		2	4			4
Тема 14. Міжнародні відносини в 1871–1898 рр.	6		2	4	6		2	4
Підсумкова модульна робота № 1								

Разом за змістовим модулем 1	72	16	16	40	68	6	6	56
Модуль 2								
Змістовий модуль 2. Провідні країни світу на початку XX ст. Становлення та модернізація малих країни Західної, Центральної та Північної Європи. Латинська Америка. Культура.								
Тема 15. США в 1898–1914 рр.	2	2						4
Тема 16. Німеччина в 1900–1914 рр.	6		2	4		2		4
Тема 17. Британія в 1900–1914 рр.	2	2				2		4
Тема 18. Франція у 1900–1914 рр.	6		2	4			2	4
Тема 19. Італія в 1900–1914 рр.	6		2	4				4
Тема 20. Австро-Угорська імперія у 1900–1914 рр.	2	2						4
Тема 21. Міжнародні відносини в 1898–1914 рр.	6		2	4			2	4
Тема 22. Становлення та модернізація малих країни Західної, Центральної та Північної Європи.	6	2		4				4
Тема 23. Країни Латинської Америки	4	2		2				4
Тема 24. Основні тенденції розвитку культури нового часу	8		4	4				8
Підсумкова модульна робота № 2								
Разом за змістовим модулем 2	48	10	12	26	52	4	4	44
Усього годин:	120	26	28	66	120	10	10	100

Рекомендації до організації самостійної роботи

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення курсу «Всесвітня історія (нова історія країн Європи та Америки)». Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до семінарських занять;
- підготовка питань і тем, винесених виключно на самостійну роботу;
- конспектування статей з фахових журналів, розділів монографій або підручників;
- підготовка рефератів;
- виконання індивідуальних занять (повідомлень);
- підготовка підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзамену.

Підготовка теоретичних питань до семінарських занять передбачає опрацювання питань теми семінарського заняття. Ці питання можуть розглядатися як під час лекції, так і повністю виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритми підготовки:

- ✓ визначте питання для підготовки (мають бути розглянуті усі питання, вказані у плані семінарського заняття);
- ✓ візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним) або знайдіть в електронній бібліотеці в інтернеті;
- ✓ визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання семінарського заняття;
- ✓ прочитайте ці розділи;
- ✓ складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання;
- ✓ визначте основні поняття, які ви повинні засвоїти;
- ✓ проаналізуйте як опрацьований матеріал, пов'язаний з іншими питаннями теми;
- ✓ для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу;
- ✓ визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями ви можете звернутися по консультації до викладача;
- ✓ перевірте, як ви засвоїли опрацьовані питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритми підготовки:

- ✓ прочитайте запропоноване першоджерело;
- ✓ правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані);
- ✓ складіть план простий або складний);

- ✓ для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, які висвітлюються у першоджерелі;
- ✓ представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо;
- ✓ для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесені в темі реферату.

Алгоритми підготовки:

- ✓ ознайомтеся з вимогами до реферату;
- ✓ оберіть тему реферату;
- ✓ підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним);
- ✓ складіть план реферату;
- ✓ опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел;
- ✓ систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату;
- ✓ дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми;
- ✓ оформіть реферат відповідно до вимог;
- ✓ здайте реферат викладачу у зазначений термін.

Виконання індивідуальних, творчих завдань має на меті вироблення умінь, необхідних для вирішення професійних завдань.

Алгоритми виконання:

- ✓ ознайомтеся з вимогами до індивідуального завдання;
- ✓ ознайомтеся зі змістом індивідуального завдання;
- ✓ визначте, чи доводилося вам виконувати подібні завдання;
- ✓ проаналізуйте теоретичний матеріал, необхідний для виконання індивідуального завдання;
- ✓ визначте питання, на які ви не можете дати відповіді самостійно, та зверніться з ними по консультацію до викладача;
- ✓ конкретизуйте завдання, які ви маєте вирішити в ході виконання індивідуального завдання;
- ✓ складіть розгорнутий план виконання завдання;
- ✓ підберіть методи виконання завдання;
- ✓ виконайте індивідуальне завдання відповідно до плану;
- ✓ проаналізуйте, чи всі поставлені завдання ви виконали;
- ✓ внесіть, при потребі, корективи до виконання завдання;
- ✓ оформіть завдання відповідно до вимог;
- ✓ здайте завдання викладачу у зазначений термін.

Підготовка до екзамену має на меті узагальнення та систематизацію знань з дисципліни у цілому.

Алгоритми виконання:

- ✓ ознайомтеся з переліком питань до екзамену;
- ✓ підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки;
- ✓ перегляньте зміст кожного питання, користуючись власним конспектом або підручником;
- ✓ визначте рівень знань з кожного питання;
- ✓ визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, розв'язання окремих типів задач тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань, до семінарських занять та виконання практичних завдань;
- ✓ для самоперевірки перекажіть теоретичні питання.

Підсумкова модульна робота складається з 3-х типів завдань, які відповідають трьом рівням складності. Рівень I – стандартне застосування навчального програмового матеріалу за алгоритмами і зразками. На цьому рівні студенти мають знати основні історичні терміни та поняття. До завдань першого рівня належать теоретичні завдання і 10 тестових завдань закритого типу з вибором однієї правильної оцінки.

За допомогою теоретичного завдання перевіряється знання студентами хронології основних історичних подій та явищ, вміння робити аргументовані висновки, виконувати завдання за відомими алгоритмами в стандартних ситуаціях. За виконання завдання студент може отримати від 0 до 30 балів залежно від повноти відповіді.

До тестових завдань належать тестові завдання закритого типу за вибором однієї правильної відповіді: для кожного завдання запропоновано чотири варіанти відповіді, з яких один лише варіант відповіді правильний. Завдання з варіантом відповіді вважається виконаним правильно, якщо в бланку відповідей позначена тільки одна правильна літера – правильна відповідь. За виконання завдання студент може отримати від 0 до 30 балів.

Творче завдання передбачає застосування навчального програмового матеріалу в змінених і ускладнених ситуаціях. На цьому рівні студент повинен уміти використовувати набуті знання й уміння, аналізувати історичні явища і події та робити обґрунтовані висновки. За виконання задачі студент може одержати від 0 до 40 балів.

Результат залежить від загальної кількості правильних відповідей.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Європа та США за доби об'єднання і модернізації суспільства (друга половина XIX ст.)

Заняття 1. Початок Вікторіанської епохи Британії (2 год.)

Мета: дослідити соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток Британії у 50–60-х рр. XIX ст.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Велика Британія» у розділі «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Промислово-торгівельна монополія Англії у 50–60-х рр. XIX ст.
2. Британське панування в Ірландії. Рух феніїв.
3. Становище та структура англійського пролетаріату. Робітничий рух.
4. Вільям Гладстон та Бенджамін Дізраелі.
5. Зовнішня та колоніальна політика Британії.

Основні терміни та поняття: віги, «гнилі містечка», лендлорд, «майстерня світу», Народна хартія, палата громад, палата лордів, паупери, промисловий переворот, протекціонізм, торі, тред-юніони, хлібний закон, фрітрейдерство.

Задання для самостійної роботи

1. Зародження та розвиток тред-юніонів.
2. «Східне питання» та участь у Кримській війні.
3. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості англійської економіки.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Класичний буржуазний лібералізм.
2. Паризький мир 1856 р.

Теми рефератів

1. Політична боротьба В. Гладстона та Б. Дізраелі як рушій реформування Великої Британії.
2. Королева Вікторія та її вплив на внутрішню політику країни.
3. Р. Оуен. Його вчення та роль в англійському робітничому русі.
4. Тактика консерваторів та лібералів стосовно Ірландії.
5. «Епоха Пальмерстона» у зовнішній політиці.

Методичні рекомендації

Розкриваючи **перше питання**, студент має, насамперед, визначити основні причини економічного успіху Британії, які дали підстави називати країну

«майстернею світу». Важливою складовою успіху була відміна протекціонізму та перехід до фрітрейдерства, що дало можливість розвинути промисловість. Необхідно охарактеризувати розвиток залізничного транспорту, вугільної галузі, металургії. Особливістю країни був розвиток текстильної галузі та швидке збільшення використання парових двигунів. Особливу увагу необхідно звернути на фінансову сферу, передусім, на зовнішню торгівлю та вивіз капіталів.

Вивчаючи **друге питання**, необхідно проаналізувати становище Ірландії після голоду 1845–1846 рр. та невдалого повстання 1848 р., події яких привели до скорочення населення. Аналізуючи економічний розвиток, необхідно звернути увагу на той факт, що відміна протекціонізму призвела до розвитку скотарства. Розглядаючи рух феніїв, необхідно охарактеризувати їх програмові завдання та соціальну базу. Слід зупинитися на причинах невдачі руху, знищеного британською владою.

У **третьому питанні** доцільно звернути увагу на зростання робітничого класу, що мало наслідком, з одного боку, порівняно низьку заробітню плату некваліфікованих робітників та досить високу – кваліфікованих. Відміна хлібних законів призвела до здешевлення продуктів харчування, що дало можливість підвищити життєвий рівень населення. Аналіз страйкового руху та заснування тред-юніонів допоможе зрозуміти еволюцію робітничого руху. Особливе зростання робітничого руху було пов'язане з економічною кризою 1857 р.

В аналізі **четвертого питання** необхідно зазначити, що реформування Британії того періоду було пов'язане з двома визначними політичними діячами: лібералом Вільямом Гладстоном та консерватором Бенджаміном Дізраелі. Вони чітко розуміли прагнення аристократії, буржуазії та верхівки робітничого класу проводити реформи, щоб не допускати до революційних потрясінь. Особливу увагу необхідно звернути на передумови, хід та наслідки проведення реформи 1867 р., яка збільшила кількість виборців. Далі необхідно проаналізувати подальше реформування, що засвідчило прозорливість політичної еліти країни.

При розгляді **п'ятого питання** потрібно звернути увагу на агресивний характер зовнішньої політики, спрямованої на захист інтересів підприємців. Зовнішня політика цього періоду була пов'язана з віконтом Г. Пальмерстоном, який проголосив: «У Британії немає постійних союзників. У неї є лише постійні інтереси». При характеристиці колоніальної політики необхідно проаналізувати успіхи колонізаторів в Азії та Африці. Особливу увагу слід звернути на еволюцію т. зв. «білих» колоній.

Тестові завдання

1. Хто у 1825 р. провів пасажирський потяг між Стоктоном і Дарлінгтоном?
А) Дж. Стефенсон; Б) Дж. Гордон; В) В. Пальмерстон; Г) Дж. Стоун.
2. Хто з політичних діячів відмінив хлібні закони пожертвувавши для цього своєю кар'єрою?
А) Лорд Мелборн; Б) Роберт Піл; В) В. Гладстон; Г) Б. Дізраелі.
3. Хто з політичних діячів зняв заборону з робітничих організацій, легалізував тред-юніони та страйки (правда, наклавши вето на пікетування) і запропонував знизити майновий ценз при виборах в палату громад. Але зусиллями його противників білль був провалений?
А) Лорд Мелборн; Б) Роберт Піл; В) В. Гладстон; Г) Б. Дізраелі.
4. Що означав термін «фрітрейдерство» у Британії?

А) загальне виборче право для чоловіків; Б) політика вільного доступу товарів на внутрішній ринок країни; В) обмежувальні заходи для імпортованих товарів; Г) вільна торгівля акціями на фондових біржах країни.

5. З ім'ям якого британського політика пов'язана зовнішня політика Британії в сер. XIX ст.

А) Лорд Мелбурн; Б) Роберт Піл; В) Віконт Пальмерстон; Г) Б. Дізраелі.

6. Хто реорганізував систему початкової освіти (1870), доти дуже недосконалу: була створена мережа парафіяльних шкіл за рахунок місцевих податків і деякого державного фінансування. У наступному році була проведена реорганізація армії та покладено край середньовічному звичаю купівлі офіцерських посад?

А) Лорд Мелбурн; Б) Роберт Піл; В) В. Гладстон; Г) Б. Дізраелі.

7. У якому з військових конфліктів Британія потерпіла поразку?

А) Кримська війна; Б) з Афганістаном; В) Опіумні війни; Г) з Персією.

8. У якому було покинчено з хаосом у місцевому самоврядуванні – виборні муніципальні ради поступово взяли в свої руки контроль за житловим будівництвом та прибиранням вулиць, їх освітленням, опаленням будинків, постачанням газом і водою, поліцейської службою у Англії?

А) 1833 р.; Б) 1835 р.; В) 1847 р.; Г) 1858 р.

9. Хто з політичних діячів сповідував ідеї лібералізму у Британії?

А) Роберт Піл; Б) В. Гладстон; В) Б. Дізраелі; Г) Подружжя Веб.

10. Принцип «блискучої ізоляції», який дотримувалася Британія у XIX ст. означав:

А) невтручання в міжнародні конфлікти; Б) неучасть у військових союзах; В) економічну блокаду основних економічних противників; Г) розрив усіх міжнародних договорів, які були укладені у цей період.

Рекомендована література

Сборник документов по истории нового времени стран Европы и Америки (1640–1870): Учеб. пособие для вузов /Сост. Е. Е. Юровская. М.: Высшая школа, 1990. 255 с.

Хрестоматія по історії Нового часу країн Європи та Америки: В 2 кн. Кн.2. Міжнародні відносини в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Тарашук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

История Великобритании / Под ред. Кеннета О.Моргана. М.: Весь мир, 2008. 391 с. URL: http://royallib.com/book/morgan_red_kennet/istoriya_velikobritanii.html

Новая история стран Европы и Америки. Первый период. Под ред. А.В. Адо. М.: Высшая школа, 1986. 623 с. URL: http://www.alleng.ru/d/hist_vm/hist094.htm

Ерофеев Н. А. Очерки по истории Англии (1815–1917 гг.). М.: Изд-во ИМО, 1959. 263 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/531733/>

Ерофеев Н. А. Промышленная революция в Англии. М.: Гос. учебно-педагогическое изд-во Министерства Просвещения РСФСР, 1963. 184 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1226057/>

Из истории европейского парламентаризма: Великобритания / Под ред. Е.В. Гутновой и др. М.: 1995. Ин-т всеобщей истории РАН, 1995. 188 с.

Кертман Л. Е. География, история и культура Англии. М.: Высшая школа, 1979. 384 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/803865/>

Тремельян Д. Социальная история Англии. М.: Изд-во иностранной литературы, 1959. 608 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/856808/>

Заняття 2. Боротьба за об'єднання Італії (2 год.)

Мета: аналізувати суспільно-політичні течії в національно-визвольній боротьбі за об'єднання Італії; визначати причини, етапи та результати боротьби за об'єднання Італії; висловлювати власну думку щодо впливу діяльності К. Кавура та Дж. Гарібальді на процес об'єднання.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Об'єднання Італії» у розділі «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Національно-визвольний рух після революції 1848–1849 рр.
2. Сардинське королівство. К. Б. Кавур.
3. Повстання на Сицилії і похід «тисячі» Дж. Гарібальді.
4. Завершення об'єднання Італії «зверху». Утворення Італійського королівства.
5. Значення і особливості об'єднання Італії. Характер і рушійні сили Рісорджіменто.

Основні терміни та поняття: Ватикан, «Ватиканський в'язень», карбонарій, кардинал, легати, «Молода Італія», «Партія дії», Рісорджіменто, «червона тисяча» Гарібальді.

Задання для самостійної роботи

1. Франко-італо-австрійська війна 1859 р. та її результати.
2. Злиття Центральної Італії з Сардинським королівством.
3. Приєднання до королівства Венеціанської області.
4. Римське питання. Ватикан – центр римо-католицької церкви.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Напрями й ефективність внутрішньої та зовнішньої політики К. Кавура.
2. Наполеон III та Рісорджіменто.

Теми рефератів

1. Дж. Мадзіні та його спроби об'єднати Італію.
2. К. Кавур – визначний діяч епохи Рісорджіменто.
3. Дж. Гарібальді та його боротьба за об'єднання Італії

Методичні рекомендації

У першому питанні важливо зосередити увагу на наслідках поразки революції 1848–1849 рр. та пануванні реакції на Апеннінах. Необхідно встановити особливості політичних режимів держав та внутрішньополітичне становище володінь Австрії. Далі студенти повинні охарактеризувати республікансько-демократичний і помірковано-ліберальний напрями національного руху в 1850-ті рр. та окремо зупинитися на ролі Дж. Мадзіні у спробі звільнення Італії.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити посилення Сардинського королівства, яке пішло шляхом глибоких внутрішніх реформ. Прем'єр-міністр К. Кавур (1850–1861), прихильник поміркованого лібералізму, провів успішні економічні реформи, які зробили П'ємонт найуспішнішою державою регіону. Будучи природженим дипломатом, К. Кавур прагнув об'єднати Італію не революційним шляхом, а за допомогою дипломатичних угод. Йому вдалося порозумітися з національним героєм Дж. Гарібальді. За допомогою союзу з Францією він зумів після війни з Австрією досягнути приєднання частини Північної та Центральної Італії.

Аналізуючи **третє питання**, передусім, потрібно зосередитися на внутрішньополітичному становищі Неаполітанського королівства та визначити хід повстання на Сицилії. Необхідно з'ясувати всі труднощі підготовки Дж. Гарібальді до походу на острів. Детально слід охарактеризувати успішний похід «червоної тисячі» Дж. Гарібальді та наслідки дій народного героя для Рісорджіменто. Неодмінно потрібно звернути увагу на ставлення К. Кавура до внутрішньополітичних перетворень вождя червоносорочечників.

Розглядаючи **четверте питання**, слід з'ясувати, яким шляхом були приєднані Неаполітанське королівство до Сардинії та які реформи почали проводитися лібералами на Півдні. 17 березня 1861 р. було проголошено створення Італійського королівства. Проте на території колишнього Неаполітанського королівства активізувалися реакційні сили, що призвело до громадянської війни, яка була придушена 120-тисячним військом. Необхідно проаналізувати невдалі спроби Дж. Гарібальді завершити об'єднання Італії. Студенти повинні визначити, внаслідок яких подій було приєднано Венецію та Рим.

У **п'ятому питанні** необхідно визначити значення процесу об'єднання Італії – Рісорджіменто для італійського народу. Увагу слід звернути на зовнішньополітичний аспект Рісорджіменто. Особливості процесу полягали у поєднанні «об'єднання зверху» з революційними виступами «знизу», які очолив Дж. Гарібальді. Студенти повинні визначити характер та рушійні сили об'єднання Італії та порівняти їх з аналогічним процесом у Німеччині.

Тестові завдання

1. Інша назва Неаполітанського королівства:

А) Королівство Корсики та Сардинії; Б) Королівство Обох Сицилій; В) Королівство Сицилії та Сардинії; Г) Об'єднане Південноіталійське королівство.

2. Інша назва П'ємонту:

А) Королівство Корсики та Сардинії; Б) Королівство Обох Сардиній; В) Королівство Сицилії та Сардинії; Г) Об'єднане Південноіталійське королівство.

3. Італійська держава, яка стала центром об'єднавчого руху:

А) Ломбардія; Б) Модена; В) П'ємонт; Г) Тоскана.

4. Назва організації, яку очолював Джузеппе Мадзіні:

А) «Велика Італія»; Б) «Молода Італія»; В) «Об'єднана Італія»; Г) «Революційна Італія».

5. Дата франко-італо-австрійської війни та її наслідки:

А) 1857 р., Австрія отримала Венецію і Тоскану, Сардинське королівство – Ломбардію.

Б) 1859 р., Сардинське королівство отримало Ломбардію, Парму, Модену, Тоскану, Франція – Савою та Ніццу.

В) 1861 р., Австрія отримала Ломбардію, Парму і Модену, Франція – Корсику.

Г) 1863 р., Сардинське королівство одержало Парму, Модену і Тоскану, Франція – Ломбардію.

6. Прем'єр-міністр П'ємонту, лідер помірковано-ліберальної течії в боротьбі за об'єднання Італії:

А) Джузеппе Гарібальді; Б) Камілло Бенсо Кавур; В) Джузеппе Мадзіні; Г) Алессандро Мандзоні.

7. Назви (назва) територій, які П'ємонт передав Франції:

1. Ніцца	А. правильною є відповідь 1
2. Савоя	Б. правильною є відповідь 2
	В. правильними є обидві відповіді
	Г. обидві відповіді неправильні

8. Острів, на який висадилися «червона тисяча», а також мета цього:

- А) Капрі, допомога повстанцям, проведення справедливої аграрної реформи;
Б) Корсика, війна з Францією, відвоювання острова;
В) Сардинія, звільнення від військ П'ємонту, приєднання до Італії;
Г) Сицилія, допомога повстанцям, приєднання Королівства Обох Сицилій до Італії.

9. Установіть відповідність між італійськими країнами та їх столицями:

А. Королівство Обох Сицилій	1. Мілан
Б. Ломбардія	2. Неаполь
В. Папська область	3. Рим
Г. П'ємонт	4. Турин
	5. Флоренція

10. Установіть послідовність подій:

А) війська Віктора Еммануїла II увійшли до Риму; Б) війська Джузеппе Гарібальді вступили у Неаполь; В) початок об'єднання Італії; Г) Пломберська зустріч Наполеона III та Кавура.

Рекомендована література

Сборник документов по истории нового времени стран Европы и Америки (1640–1870): Учеб. пособие для вузов / Сост. Е. Е. Юровская. М.: Высшая школа, 1990. 255 с.

Хрестоматія по історії Нового часу країн Європи та Америки: В 2 кн. Кн.2. Міжнародні відносини в 1648–1918 рр. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Гарібальді Дж. Мемуари. М.: Наука, 1966. 467 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Тарашук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

История Великобритании / Под ред. Кеннета О.Моргана. М.: Весь мир, 2008. 391 с. URL: http://royallib.com/book/morgan_red_kennet/istoriya_velikobritanii.html

Новая история стран Европы и Америки. Первый период. Под ред. А.В. Адо. М.: Высшая школа, 1986. 623 с. URL: http://www.alleng.ru/d/hist_vm/hist094.htm

Берти Дж. Россия и итальянские государства в период Рисорджименто. М.: Иностранная литература, 1959. 748 с.

Берти Дж. Демократы и социалисты в период Рисорджименто. М.: «Прогресс», 1965. 326 с. URL: http://istmat.info/files/uploads/28176/risorgimento_g-berti_1965.pdf

Из истории европейского парламентаризма. Италия: [Сб. ст.] / Ин-т всеобщ. истории РАН, Ун-т итал. культуры; Редкол.: С. П. Пожарская (отв. ред.) и др.; Авт. предисл. В. П. Гайдук. М.: ИВИ, 1997. 170 с.

История Италии: в 3 т. / редкол.: С. Д. Сказкин и др. Москва: Наука, 1970-1971.

Кирова К.Э. Жизнь Дж. Мадзини (1805–1872). М.: Наука, 1981. 184 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/559230/>

Ковальская М.И. Италия в борьбе за национальную независимость и единство. – М.: Наука, 1981. 95 с. URL: http://istmat.info/files/uploads/28200/risorgimento_m-i-kovalskaya_1981.pdf

Лурье А.Я. Гарибальди (1807–1882). М.: «Молодая гвардия», 1957. 287 с.

Серова О.В. Горчаков, Кавур и объединение Италии. Москва: Наука, 1997. 351 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/591902/>

Заняття 3. Міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст. (2 год.)

Мета: аналізувати вузлові проблеми міжнародних відносин; визначати причини, хід та наслідки краху віденської системи; проаналізувати процес створення нової системи міжнародних відносин; визначити наслідки кризи старої колоніальної системи та проаналізувати процес створення нових напрямків колоніальної експансії.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (розділ «Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)»).

План

1. Східне питання та загострення протиріч європейських країн. Розвал «віденської системи».
2. Великі країни та об'єднання Італії та Німеччини.
3. Англія, Франція, Росія та Громадянська війна 1861–1865 рр. у США. Військова інтервенція європейських країн у Мексику.
4. Криза старої колоніальної політики в Америці.
5. Нові напрями колоніальної експансії. Зміна методів колоніального панування.

Основні терміни та поняття: «Віденська система», «доктрина Монро», «економічна дипломатія» Пальмерстона, італійське питання, Кримська війна, методи колоніальної політики, об'єднання Німеччини «зверху», Паризький мир 1856 р., Східне питання.

Задання для самостійної роботи

1. «Віденська система» у першій половині XIX ст.
2. Кримська війна: причини, хід та наслідки.
3. Паризький мир 1856 р.
4. Зростаюча роль колоніальних володінь у забезпеченні стійкості економіки передових країн.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Боротьба між Росією та Британією і Францією за гегемонію в Європі.
2. Однонаціональні держави – майбутнє Європи.

Теми рефератів

1. Європейсько-турецькі відносини.
2. Колоніальна політика європейських країн в Азії та Африці.
3. «Доктрина Монро» та зростання впливу США в Америці.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на причинах виникнення Східного питання. Придушення турецькою владою національно-визвольних рухів потребувало від європейських країн певної реакції. Росія готова була підтримувати визвольні рухи православних християн, виступаючи захисником знедолених народів. Натомість Британія займала діаметрально протилежну позицію – вона готова була пожертвувати боротьбою за незалежність поневолених народів заради отримання різноманітних преференцій від Османської імперії. Необхідно встановити глибинні причини та привід до Кримської війни, визначити сили сторін, хід та наслідки бойових дій. Далі студенти повинні охарактеризувати основні положення Паризького миру 1856 р. та пояснити, чому його підписання означало крах «віденської системи».

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні розуміти, що саме крах «віденської системи» зробив можливим об'єднання Італії та Німеччини. Оскільки можливе об'єднання планувалося правлячими колами виключно «зверху», то необхідна була підтримка великих держав, а отже неодмінною ставала дипломатична боротьба. Аналізуючи італійське питання, необхідно визначити ставлення великих держав, передусім Франції, до його вирішення. Важливу роль відігравав прем'єр-міністр К. Кавур, який прагнув використати дипломатичні союзи для досягнення своєї мети. Питаннями об'єднання Німеччини зверху займався прем'єр-міністр Пруссії О. фон Бісмарк. Студенти повинні визначити основні напрями його зовнішньої політики, спрямованої на нейтралізацію Франції.

Аналізуючи **третє питання**, передусім, потрібно зосередитися на активних спробах Британії, Франції та Іспанії втрутитися в мексиканські справи. Необхідно визначити плани кожної зі сторін та з'ясувати причини їх поразки. Громадянська війна у США стала новим випробуванням для європейських країн. Якщо Британія готова була захистити свої економічні інтереси та розпочати інтервенцію на Північ, то Російська імперія, ображена Паризьким миром, готова була протидіяти цим спробам.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно з'ясувати, що криза старої колоніальної політики настала в Америці. Спочатку свої північноамериканські колонії втратила Британія, потім Іспанська імперія. Спроби Британії, Іспанії та Франції реанімувати колоніальні імперії шляхом військової інтервенції провалилися через підйом національно-визвольних рухів та позицію США. Студенти повинні охарактеризувати причини та наслідки проголошення доктрини Монро 1823 р.

окремо необхідно звернути увагу на процес втрати американських колоній Російською імперією.

У п'ятому питанні слід зазначити, що наполеонівські війни в Європі призупинили колоніальні захоплення у світі. Студенти повинні прослідкувати етапи розширення Британської імперії та Франції. Увагу слід звернути на загострення британо-російських відносин у Середній Азії, де перемогу здобули британці, які постачали свої промислові товари. Єдиною країною, у війні з якою Британія потерпіла поразку, був Афганістан. Студенти повинні визначити причини, хід та наслідки політики європейських країн на Далекому Сході, передусім, у Китаї, що проявилось у нав'язуванні нерівноправних договорів.

Тестові завдання

1. Якою була доля Ломбардії за перемир'ям 1859 р. між Наполеоном III та Францем Йосифом I?

А) «подарована» Наполеону III; Б) була включена до складу П'ємонт; В) залишилася у складі Австрійської імперії; Г) враховуючи підтримку французами Папи була включена до складу Папської області.

2. З якими подіями було пов'язане перше загострення східного питання?

А) грецьке повстання 1821 р.; Б) конфлікт у Єрусалимі за право тримати ключі від Гробу Господнього; В) Адріанопольський мир 1829 р.; Г) початок Кримської війни.

3. Яким було ставлення Великобританії до грецького повстання з 1823 р.?

А) «бунтівники», які виступали проти законної влади; Б) воююча сторона; В) на той час повстання було придушене; Г) надавали всебічну підтримку.

4. Що поставило під загрозу існування Османської імперії у 1830-х рр. та посилило вплив Росії й європейських країн?

А) виступи єгипетського шаха Мухамеда-Алі; Б) поразка у війні з Росією; В) торгівельна експансія британців; Г) надання привілеїв французьким та англійським купцям.

5. Що стало приводом до Кримської війни 1853-1856 рр?

А) конфлікт у Єрусалимі за право тримати ключі від Гробу Господнього; Б) поразка у війні Туреччини з Росією; В) бажання Британії та Франції ослабити російський вплив в Османській імперії; Г) знищення 30 листопада 1853 р. російським флотом у Синопській бухті турецького флоту.

6. Що стало причиною до Кримської війни 1853-1856 рр?

А) конфлікт у Єрусалимі за право тримати ключі від Гробу Господнього; Б) поразка у війні Туреччини з Росією; В) бажання Британії та Франції ослабити російський вплив в Османській імперії; Г) знищення 30 листопада 1853 р. російським флотом у Синопській бухті турецького флоту.

7. Коли розпочалася оборона Севастополя, скільки вона тривала і чим закінчилася?

А) 1853 р., 11 місяців, взяття союзниками міста; Б) 1854 р., 11 місяців, взяття союзниками міста; В) 1853 р., 11 місяців, зняття облоги міста; Г) 1854 р., 11 місяців, зняття облоги міста;

8. Якими були умови Паризького мирного договору 30 березня 1856 р. (3 правильні відповіді)

1. Росія втрачала право мати на Чорному морі військовий флот; 2. Росія втрачала Південну Бессарабію та Крим; 3. Росія повинна була зруйнувати свої фортеці; 4. Росія втрачала Південну Бессарабію та гирло Дунаю; 5. Росія втрачала право мати на Чорному морі військовий флот; 6. Польські землі отримали право на автономію у складі Російської імперії.

9. Яка країна була найбільшим противником об'єднання Італії?

А) Австрійська імперія; Б) Друга імперія Наполеона III; В) Великобританія; Г) Російська імперія.

10. Установіть послідовність подій:

А) Віденський конгрес; Б) Кримська війна; В) Адріанопольський мир; Г) Доктрина Монро.

Рекомендована література

- Сборник документов по истории нового времени стран Европы и Америки (1640–1870): Учеб. пособие для вузов / Сост. Е. Е. Юровская. М.: Высшая школа, 1990. 255 с.
- Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.
- Гарибальди Дж. Мемуары. М.: Наука, 1966. 467 с.
- Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>
- История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>
- Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm
- Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Тарашук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>
- История Великобритании / Под ред. Кеннета О.Моргана. М.: Весь мир, 2008. 391 с. URL: http://royallib.com/book/morgan_red_kennet/istoriya_velikobritanii.html
- Новая история стран Европы и Америки. Первый период. Под ред. А.В. Адо. М.: Высшая школа, 1986. 623 с. URL: http://www.alleng.ru/d/hist_vm/hist094.htm
- Бисмарк О. Мысли и воспоминания. Т. 1–3. Перевод с немецкого под редакцией А. С. Ерусалимского. М.: ОГИЗ. СОЦЭКГИЗ, 1940-1941. URL: http://publ.lib.ru/ARCHIVES/B/BISMARCK_Otto/_Bismark_O..html
- Болховитинов Н. Н. История США. Т. 1. М.: Наука, 1983. 688 с. URL: <http://review3d.ru/bolxovitinov-n-n-istoriya-ssha-v-4-tomax>
- Шкляж И. М., Миргородский В. Н., Долженко С. Г. Восточный вопрос во внешней политике европейских государств и России (конец XVIII – начало XX в.). М.: Ризо-графика, 2003. 127 с. URL: <http://mirknig.com/2012/12/21/vostochnyy-vopros-vo-vneshney-politike-evropeyskih-gosudarstv-i-rossii-konec-xviii-nachalo-xx-v.html>
- Тарле Е. В. Крымская война. М.: АСТ, 2005. 1368 с. URL: <http://www.rulit.net/author/tarle-evgenij-viktorovich/krymskaya-vojna-download-free-265371.html>

Заняття 4. Паризька Комуна (2 год.)

Мета: аналізувати причини і характер революції 18 березня 1871 р.; визначити погляди прихильників та противників Паризької Комуни; охарактеризувати політичні та соціально-економічні перетворення комунарів та визначити причини їх провалу; встановити причини успіхів версальців у боротьбі з комінарами та з'ясувати уроки і значення Комуни.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Франція» у розділі «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. Причини і характер революції 18 березня 1871 р.
2. Вибори до Паризької Комуни. Її соціальний і політичний склад.
3. Політичні та соціально-економічні перетворення в Парижі.
4. Травневий «кривавий тиждень».
5. Причини поразки, уроки і значення Комуни.

Основні терміни та поняття: Вільні стрільці, громадянська війна 1871 р., Декларація Комуни, «кривавий тиждень», Паризька Коміна, прелімінальний мир, радикал.

Задання для самостійної роботи

1. Діяльність ЦК Національної Гвардії.
2. Комуна і селянство.
3. Комуна і Французький банк.
4. Боротьба політичних угруповань у Комуні.
5. Рух у провінції на підтримку Комуни.
6. Проблема характеру революції 18 березня 1871 р. і Паризької Комуни в історіографії.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Паризька Комуна у радянській історіографії.
2. Політичні сили Паризької Комуни.

Теми рефератів

1. Визначні діячі Паризької Комуни.
2. Сучасні історики про Паризьку Комуни.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на причинах революції 18 березня 1871 р. Вони були багатоманітними й полягали в глибоких протиріччях і тенденціях суспільного розвитку та, одночасно, пояснювалися несприятливим збігом обставин. Далі студенти повинні охарактеризувати становище простого населення під час франко-прусської війни та визначити роль Національної гвардії. Необхідно визначити привід для виступу національних гвардійців та охарактеризувати події 18 березня 1871 р. За своїм характером революція 18 березня 1871 р. була, фактично, громадянською війною.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити процес становлення Комуни, який відбувався через проведення виборів 26 березня 1871 р. Необхідно визначити результати виборів та склад Комуни. Окремо варто проаналізувати окремі політичні сили, представлені у Раді Комуни: бланкістів, неоякобінців, прудоністів та членів міжнародної асоціації робітників. Також слід зупинитися на соціальному складі Паризької Комуни та визначити причини конфлікту з політичною елітою, представленою версальцями.

Аналізуючи **третє питання**, передусім, потрібно зосередитися на функціях ради, яка одночасно була і законодавчим корпусом, і вищим урядовим органом. Виконавча влада була зосереджена у комісіях, з яких головною була виконавча (екзекуційна) з 7 членів. Необхідно охарактеризувати всі соціально-політичні заходи Комуни, передусім ті, які були спрямовані на покращення становища простих трудівників. Увагу необхідно звернути на банківську сферу. Студенти повинні

визначити успіхи та невдачі політичних та соціально-економічних перетворень у Парижі.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно розуміти, що міжусобна війна була неминучою після відходу Тьєра у Версаль, але шансів на перемогу в комунарів не було. Центральний комітет не розумів серйозності становища, війська не готувалися до боїв, командування було непрофесійним. Найважливішим фактором майбутньої поразки стала відсутність підтримки у провінції. З самого початку бої набули кровопролитного характеру. Версальцями вдалося за допомогою німців створити 130-тисячне військо, яке кількісно та якісно переважало комунарів. Студенти повинні проаналізувати події травневого «кривавого тижня».

У **п'ятому питанні** необхідно визначити причини поразки Паризької Комуні, внаслідок якої настали серйозні зміни в суспільному житті. Робітничий та соціалістичний рух були відкинуті на багато років назад, а заможні верстви ще довго не хотіли проводити соціальних перетворень у країні. Фактично у країні було фізично знищено тих лідерів робітничого та соціалістичного рухів, які допомогли б реформувати Францію.

Тестові завдання

1. Причинами створення Паризької Комуні були:

А) рішення французького уряду про продовження франко-прусської війни до переможного кінця; Б) економічна криза у Франції; В) прагнення економічно сильної буржуазії захопити владу; Г) підписання не вигідної мирної угоди з Німеччиною;

2. Коли владу у Парижі перебрала на себе Паризька Комуна?

А) 18 березня 1871 р.; Б) 3 березня 1871 р.; В) 28 березня 1870 р.; Г) 28 квітня 1871 р.

3. Які політичні групи в основному сформували Паризьку Комуну за результатами виборів?

А) якобінці, жирондисти, фельяни; Б) радикали, кордильєри, бланкісти; В) неоякобінці, бланкісти, прудоністи; Г) жирондисти, радикали, неоякобінці.

4. Приводом до проголошення Паризької Комуні та збройного протистояння із урядовими військами стало:

А) запровадження надзвичайного стану у країні та підвищене оподаткування населення; Б) ратифікація французьким урядом не вигідної мирної угоди із Німеччиною; В) спроба зменшити оплату гвардійцям; Г) спроба роззброїти Національну Гвардію.

5. Які зміни провела Паризька Комуна у державно-політичній сфері?

- А) жінки отримали громадянські права;
- Б) виборче право отримали чоловіки від 28 років;
- В) робочий день становив 10 годин, запроваджено охорону праці на підприємствах;
- Г) закрито профспілки та демократичну пресу;

6. Які соціально-економічні перетворення здійснила Паризька Комуна?

А) залишені власниками підприємства переходили під управління робітників; Б) робочий день становив 10 годин, запроваджено охорону праці; В) введено цивільний шлюб і державну реєстрацію всіх актів громадянського стану; Г) заборонено працю дітей до 10 років.

7. Які події пов'язують із т. зв. «кривавим тижнем» у Франції:

А) битва під м. Мец у ході франко-німецької війни; Б) облога Парижа німецькими військами; В) розгром урядовими військами Паризької Комуні та страта комунарів; Г) революційні події вересня 1870 р. і проголошення Третьої республіки.

8. Коли відбувалися події кривавого тижня:

А) 21–28 травня 1870 р.; Б) 21–28 травня 1871 р.; В) 24–31 травня 1871 р.; Г) 28 квітня–28 травня 1870 р.

9. Виконавчими органами у складі Паризької Комуни були спеціальні комісії. Скільки їх було:

А) 5; Б) 8; В) 10; Г) 14.

10. Як називалися нормативні акти, які видавалися Паризькою Комуною та носили загальнообов'язковий характер?

А) декларації; Б) укази; В) закони; Г) декрети.

Рекомендована література

Парижская Коммуна. Акты и документы, эпизоды кровавой недели. Пг.: издательство Коммунистического интернационала, 1920. 71 с. URL: <http://istmat.info/node/27478>

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Молок А.И. Парижская коммуна 1871 г. в документах и материалах: Хрестоматия. Ленинград: Госиздат, 1925. 584 с.

Волгин В. П. Протоколы заседаний Парижской коммуны 1871 года. Т. 1: 28 марта – 30 апреля. М.: Издательство АН СССР, 1959. 455 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/485410/>

Протоколы заседаний Парижской коммуны 1871 года. Т. 2: 1 мая – 21 мая. М.: Издательство АН СССР, 1960. 444 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/485410/>

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Слуцкий А. Г. Парижская Коммуна 1871 года (краткий очерк). М.: Наука, 1964. 132 с. URL: <http://istmat.info/node/28775>

Галкин И.С. Франко-прусская война и Парижская Коммуна. Франция и Германия в 1870–1914 гг. М., 1952. 30 с. URL: <http://istmat.info/node/27489>

Заняття 5-6. Третя республіка у Франції (1870-1900) (4 год.)

Мета: висвітлювати основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку Франції в останній третині XIX ст.; давати характеристику визначним особистостям цього періоду; висловлювати власну думку щодо сильних та слабких сторін парламентської системи Третьої республіки.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема: «Франція» у розділі «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. Соціально-економічний розвиток Франції.
2. «Республіка без республіканців».
3. Опортуністи та радикали.

4. Клерикально-монархічний блок.
5. Націоналісти та буланжизм.
6. Соціальні рухи.
7. Прогресисти.
8. Справа Дрейфуса-Золя.
9. Зовнішня і колоніальна політика Франції в останній третині XIX ст.

Основні терміни та поняття: Амністія, анархо-синдикалізм, антиклерикали, бонапартисти, клерикали, легітимісти, Марсельєза, Національні збори, орлеаністи, Панамський скандал, рантьє, реванш.

Задання для самостійної роботи

1. Становлення Третьої республіки: боротьба за владу між монархістами.
2. Конституція 1875 р.
3. Панамська афера.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Буланжизм як спроба реваншу французьких еліт.
2. Справа Дрейфуса: вплив на французький істеблішмент та простих громадян.

Теми рефератів

1. Боротьба монархістів з республіканцями періоду становлення Третьої республіки.
2. Політичні кризи 80–90-х рр. XIX ст.
3. Франко-німецькі та англо-французькі відносини в останній третині XIX ст.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на становищі різних соціальних класів Франції. Необхідно встановити особливості економічного становища країни після франко-прусської війни. Франція залишалася аграрно-індустріальною країною, економічний розвиток якої гальмувався нестачею сировини і обладнання. У той же час активно розвивалася легка промисловість – Париж залишався центром світової моди. Далі студенти повинні охарактеризувати наслідки економічної кризи, яка в середині 1870-х рр. вразила спочатку сільське господарство, а потім і промисловість. Наслідками депресії стали експорт капіталу за кордон та політика протекціонізму, що призвело до поступового зростання економіки.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити причини назви початкового періоду творення Третьої республіки – «республіка без республіканців». Окремо слід зупинитися на боротьбі за владу легітимістів, орлеаністів та бонапартистів та проаналізувати основні складові політики першого президента О. Тьєра. Його політика лавірування дозволила відбутися республіці. Окремо слід зупинитися на врегулюванні відносин з Німеччиною. Спроба О. Тьєра «узаконити» республіку призвело до його відставки та обранні новим президентом маршала П. Мак-Магона. Відсутність єдності в таборі монархістів зробили

неможливою реставрацією монархії. Хоча президент проводив промонархічну політику, але республіканці разом з частиною орлеаністів прийняли у 1875 р. три конституційні закони, які становили Конституцію Третньої республіки. Студенти повинні проаналізувати її основні положення. В умовах політичної боротьби П. Мак-Магон потерпів поразку від республіканців та у 1879 р. достроково залишив свою посаду. Його наступником було обрано Ж. Граві.

Аналізуючи **третє питання**, передусім, потрібно зрозуміти, що на межі 70–80-х рр. успіхи республіканців перекреслили плани монархістів на реставрацію. На виборах 1881 р. монархісти потерпіли поразку та, після розколу, перетворилися на опозицію. Неодмінно варто звернути увагу на соціальний консерватизм республіканців та проаналізувати їхню політику. Особливе значення належало Ж. Феррі. Студенти повинні визначити, ким були опортуністи (помірковані республіканці) на чолі з Л. Гамбеттою та радикали на чолі з К. Пельтан та Ж. Клемансо.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно з'ясувати наслідки боротьби опортуністів та радикалів, яка проявилася у частих змінах кабінетів міністрів. Необхідно проаналізувати антиклерикальну боротьбу республіканців, що привела до утворення клерикально-монархічного блоку, який здобув успіх на загальних виборах 1885 р.

У **п'ятому питанні** необхідно визначити причини появи та зростання впливу націоналістичного руху. Одним з факторів його популярності були ідеї реваншизму, а захоплення колоній вони вважали розпорошенням сил. Увагу слід звернути на критику націоналістами парламентаризму та їх вимоги з посилення президентської влади за рахунок «сильної особистості». Слід детально проаналізувати біографію генерала Буланже, особливо його політичні переконання. Студенти повинні визначити основні етапи боротьби Буланже за владу у 1888–1889 рр. і встановити причини його поразки.

У **шостому питанні**, перш за все, необхідно відзначити, що всі політичні сили визнали існування республіки. Після розгрому Паризької Комуни потрібно було десять років, щоб відродився соціальний рух. Слід звернути увагу на революційний та реформістський напрямки соціального руху. Окремо потрібно проаналізувати склад та головні ідеї «незалежних соціалістів». Студенти повинні звернути увагу на діяльність профспілок та наслідки створення ними бірж праці. Системна робота привела до того, що у 1893 р. на загальних виборах соціалісти здобули перемогу, отримавши 50 мандатів.

Вивчаючи **сьоме питання**, студенти повинні проаналізувати причини перегрупування політичних сил у парламенті після появи соціалістів. Союз поміркованих республіканців, радикалів та монархістів призвів до появи правлячої більшості. Міцно тримаючи владу, вони проводили політику під гаслом «заспокоєння, терпимість, практичні реформи». Студенти повинні проаналізувати успіхи прогресистів на чолі з Р. Пуанкаре та Л. Барту у внутрішній та зовнішній політиці.

Аналізуючи **восьме питання**, передусім, потрібно зрозуміти, що існуюча політична система, не дивлячись на певні успіхи прогресистів, була крихкою.

Наприкінці 1890-х рр. країну струснула справа Дрейфуса. Студенти повинні зосередити увагу на розгляді справи офіцера генерального штабу та визначити вплив єврейського фактору. Після отримання розголосу країна поділилася на «дрейфусарів» та «антидрейфусарів». Необхідно визначити, які політичні сили входили до кожного з таборів. Одночасно для боротьби з дрейфусарами було використано Панамську аферу. Насамкінець, варто розглянути завершення справи Дрейфуса та встановити її наслідки для країни.

Розглядаючи **дев'яте питання**, потрібно з'ясувати, що основними проблемами для Франції були німецька загроза та колоніальна політика. Вихід з першої ситуації було знайдено у зближенні з Російською імперією. У колоніальній сфері необхідно проаналізувати основні події на Африканському континенті та в Азії. Окремо потрібно зупинитися на Фашодському інциденті 1898 р.

Тестові завдання

1. Хто такі легітимісти?

А) прихильники Бурбонів; Б) прихильники Валуа; В) представники фінансової буржуазії, які підтримували графа Паризького; Г) республіканці – прихильники правового (легітимного) переходу до республіки.

2. Хто з політичних діячів у січні 1871 р. вступив у прямі переговори з Бісмарком з метою підготовки умов мирного договору?

А) Генерал орлеаніст Трошю; Б) Ф. Гізо; В) маршал Мак-Магон; Г) А. Тьєр.

3. Хто став першим президентом Третьої республіки у Франції?

А) Генерал орлеаніст Трошю; Б) Ф. Гізо; В) маршал Мак-Магон; Г) А. Тьєр.

4. Яка політична сила проводила антиклерикальну політику у Третій республіці?

А) легітимісти; Б) радикали; В) орлеаністи; Г) націоналісти.

5. З ім'ям якого політика пов'язана спроба здійснення державного перевороту та повалення Третьої республіки у 1880-і рр.?

А) Клемансо; Б) Буланже; В) Дрейфус; Г) Пуанкаре.

6. Хто такі орлеаністи?

А) прихильники Бурбонів; Б) прихильники Валуа; В) представники фінансової буржуазії, які підтримували графа Паризького; Г) республіканці – прихильники правового (легітимного) переходу до республіки.

7. Хто здійснив наступні заходи у Франції: «Армія і поліція були замінені озброєним народом в особі Національної гвардії, введений принцип виборності, звітності і змінюваності всіх службовців в органах управління та суду, для службовців встановлена заробітна плата, що наближалася до заробітної плати кваліфікованих робітників. Було проголошено відділення церкви від держави, надано світський характер школам...»?

А) радикали; Б) легітимісти; В) Тимчасовий уряд; Г) Паризька коммуна.

8. Хто став другим президентом Третьої республіки у Франції?

А) Генерал орлеаніст Трошю; Б) Ф. Гізо; В) маршал Мак-Магон; Г) А. Тьєр.

9. Хто розгромив Паризьку Комуну 29 травня 1871 р?

А) німці; Б) версальці; В) німці та версальці; Г) розпалася внаслідок внутрішніх чвар.

10. З якими подіями був пов'язаний «Панамський скандал»?

А) невдала спроба побудувати Панамський канал, який би з'єднав Середземне море із Червоним; Б) підкупам високопосадовців; В) спекулятивна діяльність Лессепса; Г) шпигунство на користь Німеччини.

Рекомендована література

Хрестоматія по історії Нового часу країн Європи та Америки: В 2 кн. Кн.2. Міжнародні відносини в 1648–1918 рр. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклад з англійської Петро Тарашук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Антюхина-Московченко В.И. Третья республика во Франции. 1870–1918. М.: Мысль, 1986. 488 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/160830-tretya-respublika-vo-francii-1870-1918.html>

Дэвис У. С. История Франции. С древнейших времен до Версальского договора. М.: Центрполиграф, 2017. 860 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/108134-istoriya-francii-s-drevneyshih-vremen-do-versalskogo-dogovora.html>

История Франции: В 3 т. / Под ред. А. З. Манфреда. Т. 2. М.: Наука, 1973. 664 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/29433-istoriya-francii-v-treh-tomah.html>

Прицкер Д.К. Жорж Клемансо: политическая биография. М.: Мысль, 1983. 316 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/588902/>

Заняття 7. Італія в 1871-1899 рр. (2 год.)

Мета: висвітлювати основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку Італії в останній третині XIX ст.; давати характеристику визначним особистостям цього періоду; висловлювати власну думку щодо проблем, з якими зіткнулося Італійське королівство.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі історії зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (розділ «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. Політична система. «Права» і «ліва».
2. Економічний розвиток. Південне питання.
3. Становлення соціалістичного руху.
4. Зовнішня політика Італії в 70-80 рр.
5. 90-і рр.: «криваве десятиріччя».

Основні терміни та поняття: Ватикан, Закон про гарантії 1871 р., Конституція 1871 р., «Ліга миру» 1882 р., «партія двору», «Права», «Південне питання», «Парламентська революція» 1876 р., «Ліва», авторитарний та імперський курс, «п'ять днів Мілана» 1898 р.

Задання для самостійної роботи

1. Завершення і підсумки італійського Рісорджіменто.
2. Державний устрій Італії в останній третині XIX ст.
2. Парламентська революція 1876 р.
3. Авторитарний та імперський курс Ф. Кріспі (1887–1891, 1893–1896).

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Церква та держава.
2. Південне питання в історії Італії.

Теми рефератів

1. Франческо Кріспі та його спроба побудови Нової Італії.
2. Зовнішня політика Італії наприкінці XIX ст.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на політичному устрої Італійського королівства – конституційної монархії з двопалатним парламентом. Необхідно встановити повноваження короля. Окремо слід визначити осіб, які брали участь у виборах. Студенти повинні дати характеристику соціальній базі політичного угруповання «Правої» та її політиці до 1876 р. У цьому році на парламентських виборах перемогу отримало інше політичне угруповання – «Ліва» на чолі з А. Депретісом. Потрібно охарактеризувати успіхи та невдачі внутрішньої політики «Лівої» та показати відмінності між цими двома політичними силами, передусім, у проведенні економічної та адміністративної політики.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити взаємозв'язок між об'єднанням країни і прискоренням економічного розвитку. Важливе значення відводилося будівництву залізничних доріг. Необхідно з'ясувати стан справ у фінансовій сфері та визначити основні складові податкової політики. Нестача коштів покривалася за рахунок надходжень британського, французького та згодом німецького капіталів. Потрібно проаналізувати розвиток промисловості та пояснити, чому королівство залишалося аграрною країною. Характеризуючи стан сільського господарства, необхідно зупинитися на його регіональних особливостях. Економічне відставання Півдня призвело до загострення соціальних проблем, які влада намагалася вирішити, передусім, силовими методами.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно зрозуміти, що об'єднання країни призвело до економічного розвитку, що мало наслідком загострення протиріч між багатими та бідними. Першими робітничими організаціями були товариства взаємодопомоги, де сильним був вплив Дж. Мадзіні. Необхідно проаналізувати розвиток в країні анархістських ідей Бакуніна, проникнення впливу марксистів та створення соціалістичних організацій. Студенти повинні охарактеризувати процес створення в 1892 р. Партії італійських трудівників, яка згодом отримала назву Італійська соціалістична партія (ІСП).

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно з'ясувати, що після завершення Рісорджіменто італійське керівництво спочатку не виявляло активності на міжнародній арені, займаючись, у першу чергу, вирішенням внутрішньополітичних

проблем. Після франко-пруської війни були встановлені добрі відносини з Німеччиною та були складними з Францією, яка намагалася надати підтримку Папі римському. Відносини з Австро-Угорщиною ускладнювалися через діяльність ірредентистів, які наполягали на повному завершенні об'єднання. Проте в 1882 р. було укладено Троїстий союз. Студенти повинні пояснити причини провалу італійської колоніальної політики в Африці.

У п'ятому питанні необхідно визначити причини приходу до влади у 1887 р. колишнього гарібальдійця та прихильника жорстких методів Ф. Кріспі. Наслідуючи методи О. Бісмарка, він посилив зв'язки з Німеччиною, взявши додаткові зобов'язання у випадку війни. Слід охарактеризувати його заходи у внутрішній політиці за умови узурпації влади та боротьбі з парламентом. В умовах тривалої економічної кризи до влади прийшов Дж. Джолітті, який провів низку реформ, але саме при ньому на Сицилії розгорнувся масовий селянський рух. Після фінансового скандалу Дж. Джолітті подав у відставку, до влади повернувся Ф. Кріспі, який жорстко придушив виступи селян. Потрібно охарактеризувати боротьбу політика з робітничим рухом. Проте поразка італійського експедиційного корпусу в Ефіопії призвела до остаточної відставки Ф. Кріспі. Його наступники пробували продовжувати політику наступу на демократію. Кульмінацією боротьби стали «п'ять днів Мілана» 1898 р.

Тестові завдання

1. Хто відіграв визначну роль в утворенні єдиного Італійського королівства, добившись об'єднання та міжнародного визнання?

А) Дж. Гарібальді; Б) Дж. Ферретті; В) К. Кавур; Г) Дж. Мадзіні.

2. Яка з політичних сил в Італії кінця ХІХ ст. висловлювала інтереси обуржуазненого дворянства, а також багатой торгово-фінансової і промислової буржуазії більш розвиненого в економічному відношенні Півночі (П'ємонт, Ломбардія)?

А) «Права»; Б) «Ліва»; В) консерватории; Г) блок Кріспі.

3. Хто, очоливши в 1887 р. уряд, сам керував міністерством внутрішніх справ, а деякий час і міністерством закордонних справ. За його ініціативою важливі питання вирішувалися урядом без схвалення парламенту. Він домігся прийняття парламентом нового кримінального кодексу і закону про суспільну безпеку, які посилювали покарання за участь у страйках, передбачали заходи проти політично неблагонадійних осіб та опозиційної преси?

А) Джолітті; Б) Кріспі; В) К. Кавур; Г) Мадзіні.

4. За правління якої політичної сили в Італії прискорилося розорення і зубожіння широких верств селян і ремісників, посилилася експлуатація зростаючого числа найманих робітників. Наслідком стало поглиблення і загострення соціальних суперечностей, відбулося ухиляння від вирішення питання про землю і ліквідації феодальних устоїв, які робили безправними основну масу населення – селянство?

А) «Права»; Б) «Ліва»; В) консерватории; Г) блок Кріспі.

5. Серйозним випробуванням італійської держави і суспільства стали події 1892–1894 рр. в Сицилії, що увійшли в історію під назвою «Руху....». Острів охопили страйки і маніфестації наймитів, селян. Вони відмовлялися від сплати податків, штурмували муніципалітети, поміщицькі садиби, податкові управління. Одночасно відбувалися виступи міських низів в Мессіні, Палермо та інших містах. На чолі стали Спілки трудящих - «...». Як називався цей рух?

А) карбонарії; Б) фаши; В) мафія; Г) мадзіністи.

6. У період правління якої політичної сили в Італії був здійснений поворот від політики фритредерства до протекціонізму. В інтересах аграріїв були введені високі мита на зерно, що ввозиться з-за кордону, що спричинило підвищення цін на хліб у містах і сільській місцевості. Уряд підтримував підприємців цукрової, металургійної, машинобудівної, а також текстильної промисловості і стимулював будівництво залізниць?

А) «Права»; Б) «Ліва»; В) консерватори; Г) блок Кріспі

7. У якому році в Італії було прийнято закон, за яким володіння Папи Римського були обмежені Ватиканським та Латеранським палацами та загородною віллою, що спричинило гостру конфронтацію між державою та Ватиканом?

А) 1870 р.; Б) 1871 р.; В) 1881 р.; Г) 1891 р.

8. Який регіон Італії був найменш розвиненим у економічному відношенні у 1880-х рр. із збереженням великого поміщицького землеволодіння – латифундій:

А) Сицилія; Б) Ломбардія; В) П'ємонт; Г) Венеція.

9. Хто очолював демократичні сили під час «парламентської революції» 1876 р.?

А) А. Лабріола; Б) Ф. де Санктіс; В) Ф. Кріспі; Г) А. Грамші.

10. Хто, будучи сподвижником Дж. Гарібальді, виступав за укріплення держави та перетворення Італії у велику середземноморську та африканську імперію?

А) А. Лабріола; Б) Ф. де Санктіс; В) Ф. Кріспі; Г) А. Грамші.

Рекомендована література

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648-1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Кин Ц. И. Италия на рубеже веков: Из истории общественно-политической мысли. М.: Наука, 1980. 196 с. URL: <http://www.torrentino.com/torrents/674067>

Серова О. В. От Тройственного союза к Антанте: Итальянская внешняя политика и дипломатия в конце XIX – начале XX века. М.: Наука, 1983. 303 с.

История Италии: в 3 т. / редкол.: С. Д. Сказкин и др. Москва: Наука, 1970-1971.

Заняття 8. Міжнародні відносини у 1870–1900 рр. (2 год.)

Мета: визначати зовнішньополітичні орієнтири провідних держав світу; характеризувати головні міжнародні конфлікти та кризи, їх наслідки; давати оцінку міжнародним конфліктам.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема «Міжнародні відносини наприкінці XIX – на початку XX ст.» у розділі «Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.)

План

1. Оновлення геополітичної структури.
2. Союз трьох імператорів.
3. Причини, хід та наслідки російсько-турецької війни 1877–1878 рр. Берлінський конгрес.
4. Утворення Троїстого союзу.
5. Від франко-російського союзу до Антанти.

Основні терміни та поняття: Союз трьох імператорів, військова тривога 1875 р., Східна криза 1875–1878 рр., Сан-Стефанський мирний договір, Берлінський конгрес 1878 р., Троїстий союз, франко-російський союз.

Задання для самостійної роботи

1. Підсумки та міжнародні наслідки франко-німецької війни.
2. Військова тривога 1875 р. Загроза нової франко-німецької війни.
3. Колоніальні захоплення останньої третини XIX ст.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Врегулювання Східного питання.
2. Німецька зовнішня політика в контексті претензій на європейську гегемонію.

Теми рефератів

1. Російсько-німецькі відносини останньої третини XIX ст.
2. Російсько-турецька війна 1877–1878 рр.
3. Берлінський конгрес.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на процесі поширення цінностей євроамериканської цивілізації та прослідкувати зміну ролі США у світі. Необхідно визначити провідні держави світу та пояснити, чому не сформувалося світове співтовариство. Найрозвинутішою була європейська система міжнародних відносин, а європейські країни обігнали решта країн у всіх сферах. З іншого боку, у зв'язку з поступовим розвитком парламентаризму зростав вплив громадськості на зовнішню політику держав. Франко-пруська війна повністю змінила відносини на європейському континенті. Студенти повинні визначити становище великих держав після поразки Франції. Бажання розширити свої володіння та зони впливу призводило до постійних війн та конфліктів. В умовах нового імперіалізму зростав шовінізм.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні пояснити причини боротьби Німеччини за гегемонію в Європі. Своїм головним противником канцлер Бісмарк продовжував вважати Францію, і тому він постійно намагався знайти союзників для майбутньої війни. Росія, яка після 1871 р. позбулася наслідків ганебного Паризького миру 1856 р., готувалася до нової війни на Балканах і потребувала союзників. Австро-Угорщина не знайшла підтримки своєї балканської політики в Лондоні, тому

змушена була шукати союзу з Росією. Внаслідок цих причин у 1873 р. утворився «Союз трьох імператорів». Студентам необхідно охарактеризувати його умови та причини краху.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно зрозуміти, що на 1875 р. загострилося східне питання. Османська імперія переживала часи занепаду, що, у свою чергу, загострило балканське питання та статус чорноморських проток. Необхідно з'ясувати ставлення Великобританії, Австро-Угорщини і Російської імперії до вирішення цих питань. Східна криза розгорілася у 1875 р. після повстання в Боснії та Герцеговині. Розвиток подальших подій призвів до російсько-турецької війни 1877–1878 рр., у якій російська армія отримала перемогу. Студентам слід порівняти умови Сан-Стефанського мирного договору та Берлінського трактату. Особливу увагу потрібно звернути на позицію Німеччини на Берлінському конгресі, яка призвела до дипломатичної поразки Росії. Рішення у Берліні частина дослідників вважають одним з етапів підготовки до Першої світової війни.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно з'ясувати наслідки проавстрійської політики Бісмарка на Берлінському конгресі, що призвело до укладення австро-німецького союзу 1879 р. Одночасно Німеччина розпочала торгівельну війну проти Росії. Наступним етапом стало приєднання до договору Італії, що призвело до підписання Троїстого союзу. Студентам необхідно визначити причини вступу Італійського королівства до союзу. Головну увагу потрібно звернути на умови Троїстого союзу.

У **п'ятому питанні** необхідно зупинитися на провалі зусиль Бісмарка у справі ізоляції Франції та приєднання Росії до Троїстого союзу. Наслідком зовнішньої політики німецького канцлера стало зближення Росії та Франції, початок якого було започатковане підписанням консультативного пакту 1891 р. Одночасно у 90-х рр. XIX ст. поживалися й інші країни, які бажали посилити свої позиції – Японія, США, Італія. Після відставки Бісмарка активізувала свою колоніальну політику Німеччина. У кінцевому рахунку це призвело до зближення Британії: спочатку з Францією, а потім з Росією. Наслідком цих процесів стало утворення Антанти – світ швидкими темпами рухався до Першої світової війни.

Тестові завдання

1. Система заходів, які застосовуються до держави, щоб порушити її зовнішні зв'язки і примусити виконувати певні дії або утримуватися від них:

А) бойкот; Б) облога; В) блокада; Г) оточення.

2. До «Союзу трьох імператорів», який був створений у 1873 р., увійшли:

А) Вільгельм I, Олександр II, Едуард VII; Б) Олександр II, Франц-Йосиф I, Вільгельм II; В) Франц-Йосиф I, Вільгельм I, Олександр II; Г) Вільгельм I, Микола II, Франц-Йосиф I.

3. Яким було основне завдання «Союзу трьох імператорів» з позицій Німеччини?

А) при конфлікті з Францією забезпечити нейтралітет Росії; Б) у майбутньому завершити приєднання польських земель; В) добитися переділу світу і створити колоніальну імперію; Г) чинити тиск на Італію задля отримання італійських територій.

4. Яким було основне завдання «Союзу трьох імператорів» з позицій Російської імперії?

А) при конфлікті з Австро-Угорщиною за Галичину забезпечити нейтралітет Німеччини; Б) у майбутньому завершити приєднання польських та прибалтійських територій; В) протистояти впливу Великобританії у Середній Азії та Туреччині; Г) чинити тиск на Францію задля отримання дешевих кредитів.

5. У якому році було укладено Троїстий союз та які країни увійшли до нього?

А) 1873 р., Німеччина, Росія, Австро-Угорщина; Б) 1882 р., Німеччина, Росія, Італія; В) 1891–93 р., Франція, Росія, Італія; Г) 1899, Франція, Росія, Великобританія.

6. Що стало початком нової Східної кризи у 1875 р?

А) повстання проти турків у Боснії та Герцеговині; Б) спроба Росії захопити чорноморські протоки; В) антиросійська політика Великобританії та Франції на Балканах; Г) спроба турків повернути свої володіння на Балканах.

7. Яка подія дала поштовх до початку російсько-турецької війни 1877–78 рр?

А) поразка Сербії у війні проти Туреччини; Б) погроми православного населення та пограбування православних церков у Стамбулі; В) втручання Великобританії у російсько-турецькі відносини; Г) закриття чорноморських проток для російських торговельних кораблів.

8. За якою міжнародною угодою було визнано незалежність та розширено кордони Румунії, Сербії та Чорногорії, а Болгарія ставала автономним князівством?

А) Берлінський договір; Б) Сан-Стефанський мир; В) Паризький мирний договір; Г) Бухарестський мир.

9. Розташуйте у хронологічній послідовності:

А) облога та взяття турецької фортеці Плевна; Б) розгром Сербії, чії війська очолював відставний російський генерал Черняєв; В) підписання Сан-Стефанського миру; Г) Берлінський конгрес.

10. Встановіть відповідність між політичними діячами та країнами

А) Горчаков	1) Австро-Угорщина
Б) Бісмарк	2) Франція
В) Дюла Андраші	3) Італія
Г) Ф. Кріспі	4) Росія
Д) Ж. Феррі	

Рекомендована література

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Сказкин С. Д. Конец австро-русско-германского союза. Исследование по истории русско-германских и русско-австрийских отношений в связи с восточным вопросом в 80-е годы XIX столетия. М.: Наука, 1974. 335 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2698320/>

История дипломатии. Том 2. Дипломатия в Новое время (1872–1919 гг.) / Под редакцией академика Потёмкина В.П. Москва-Ленинград: Государственное издательство политической литературы, 1945 424 с. URL: <http://art-of-diplomacy.ru/books/item/f00/s00/z0000004/index.shtml>

Ерусалимский А. С. Внешняя политика и дипломатия германского империализма в конце XIX века. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1951. 611 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1241116/>

Шнеерсон Л. М. На перепутье европейской политики. Австро-русско-германские отношения (1871–1875). Минск: изд-во «Университетское», 1984. 207 с.

Модуль 2. Провідні країни світу на початку XX ст. Становлення та модернізація малих країн Західної, Центральної та Північної Європи. Латинська Америка. Культура.

Заняття 9. Німеччина в 1900–1914 рр. (2 год.)

Мета: висвітлювати основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку Німеччини на початку XX ст.; давати характеристику змінам у зовнішній політиці цього періоду; висловлювати власну думку щодо внутрішньополітичних та зовнішньополітичних проблем, з якими зіткнулася Німеччина.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі історії зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (тема «Німеччина наприкінці XIX – на початку XX ст.» у розділі «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. Економічний розвиток Німеччини на початку XX ст.
2. Агресивна зовнішня політика.
3. Еволюція партійно-політичної системи правлячих класів.
4. Робітниче питання.
5. Німеччина напередодні війни.

Основні терміни та поняття: Багдадська залізниця, «Тиск на Схід», Рейхстаг, Рейхсрат, грюндер, Другий Рейх, демпінг, кайзер, пангерманізм, штрейкбрехер.

Задання для самостійної роботи

1. Характер епохи Вільгельма II.
2. Будівництво багдадської залізниці.
3. Створення консервативно-ліберального блоку.
2. План Шліффена та підготовка до війни.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Канцлерство Бюлова.
2. Католики в політичному житті Німеччини.
3. Марокканські кризи 1905-1906 і 1911 рр.

Теми рефератів

1. Постать Вільгельма II у німецькій історіографії.
2. Зовнішньополітичні кризи та пропаганда зовнішньої експансії.
3. Соціальне реформування у Німеччині.

Методичні рекомендації

У першому питанні важливо зосередити увагу на причинах швидкого розвитку німецької економіки, які призвели до того, що на 1910 р. країна вийшла на друге місце у світі по обсягах промислового виробництва. Слід звернути увагу на

структурні зміни в економіці, які призвели до зростання кількості великих підприємств та міграційних процесів. Необхідно дати характеристику процесу утворення та розвитку картелів. Важливу роль відігравала банківська система та вивіз капіталу.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні чітко усвідомлювати, що після відставки Бісмарка відбувся перехід від континентальної до світової політики. Важливо встановити суть суперечностей країни з Британією та причини прискореного будівництва військово-морського флоту, що дозволило Німеччині перетворитися у 1913 р. з п'ятої на другу морську державу. Студентам необхідно проаналізувати ідеї двох основних течій прихильників «світової політики»: насильницького захоплення та економічного проникнення. Необхідно проаналізувати успіхи та невдачі німецької зовнішньої політики на Близькому Сході, Африці та у відносинах з Італією.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно охарактеризувати основні цілі союзу фінансової олігархії з юнкерством (юнкерсько-буржуазного імперіалізму). Правлячі кола намагалися проводити «політику згуртування» для протидії соціал-демократії та здійснення «світової політики». Необхідно проаналізувати соціальну базу та програмні документи німецько-консервативної партії, католицької партії «Центр», націонал-ліберальної партії та ліберальних партій, які в 1910 р. об'єдналися в Прогресивну народну партію. Вирішення питання про консолідацію всіх цих сил було покладено на канцлера Б. фон. Бюлова, який створив консервативно-ліберальний блок. На виборах 1907 р. цей блок завдав поразки соціал-демократам, але згодом розпався, в рейхстазі склався «чорно-блакитний» блок. Студенти повинні охарактеризувати внутрішню політику нового канцлера Т. Бетман-Гольвега.

Розглядаючи **четверте питання**, варто охарактеризувати діяльність соціал-демократичної партії Німеччини, спрямованої на захист прав робітників. Студенти повинні пояснити причини загострення боротьби течій у німецькому робітничому і соціалістичному русі, проаналізувати основні ідеї Е. Бернштейна і К. Каутського. Увагу слід звернути на діяльність лівих соціал-демократів та їх лідерів К. Лібкнехта та Р. Люксембург, визначити основні напрямки діяльності Німецької соціал-демократії напередодні Першої світової війни.

У **п'ятому питанні** необхідно проаналізувати стан готовності Німеччини до розв'язання повномасштабного конфлікту за переділ світу, який отримав назву «Велика війна» та змінив долю народів та країн.

Тестові завдання

1. Як у Німеччині називали період 1890–1914 рр?

А) «вільгельмівська епоха»; Б) «постбісмарківський апокаліпсис»; В) «епоха втрачених ілюзій»; Г) «передвоєнна лихоманка».

2. Яка із провідних країн спровокувала обидві Марроканські кризи на поч. XX ст?

А) Італія; Б) Османська імперія; В) Німеччина; Г) Росія.

3. Яке місце займала Німеччина на 1910 р. у світовому промисловому виробництві та світовому товарообігу?

А) перше; Б) друге; В) третє; Г) четверте.

4. Хто з німецьких політиків, будучи прихильником активної зовнішньої політики, вимагав у 1897 р. для своєї країни «місця під сонцем»

- А) Бюлов; Б) Капріві; В) Гогенлоє; Г) Вільгельм II.
- 5. Хто з канцлерів проводив політику компромісу з католицькою церквою та примирення з соціалістами, за що і був відправлений у відставку?**
А) Бюлов; Б) Капріві; В) Гогенлоє; Г) Артур Посадовський.
- 6. Хто з діячів проводив політику соціальних реформ, намагаючись інтегрувати робітничий клас у монархічну державу (у тому числі й проводивши імперську програму житлового будівництва)?**
А) Бюлов; Б) Капріві; В) Гогенлоє; Г) Артур Посадовський.
- 7. Хто отримав перемога на парламентських виборах 1907 р.?**
А) партія Центр; Б) соціал-демократи; В) «блок Бюлова»; Г) «партія двору».
- 8. Хто став наступником на посаді канцлера у 1908 р.?**
А) Бюлов; Б) Капріві; В) Гогенлоє; Г) Бетман-Гольвег.
- 9. Яка організація пропанувала мілітаризм, шовінізм та широку зовнішню експансію?**
А) Пангерманський союз; Б) За сильну державу; В) Північнонімецький союз; Г) Молода Німеччина.
- 10. У чому полягала суть Цабернського інциденту 1913 р?**
А) арешт військовими учасників антипруської демонстрації; Б) арешт французького шпигуна, що призвело до загострення франко-німецьких відносин; В) прикордонний конфлікт з Росією через високі митні платежі; Г) арешт та страта французькими військовими німецького шпигуна.

Рекомендована література

- Бюлов Б. Воспоминания. Ленинград: Государственное социально-экономическое издательство, 1935. 564 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1583915/>
- Вильгельм II. Мемуары. События и люди. 1878–1918. М.-П.: Издательство Л. Д. Френкель, 1923. 182 с. URL: <http://militera.lib.ru/memo/german/wilhelm2/index.html>
- Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.
- Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>
- История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>
- Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm
- Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>
- Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>
- Людвиг Э. Последний Гогенцоллерн: Вильгельм II. М.: Московский рабочий, 1991. 292 с. URL: <http://all-ebooks.com/2008/06/01/poslednijj-gogencollern.html>
- Хальгэртен Г. Империализм до 1914 г. Москва: Иностранная литература, 1961. 700 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1172806/>
- Синегубов С. Н. Русские историки о германо-английских отношениях конца XIX – начала XX вв. / Альманах современной науки и образования. Тамбов: Грамота, 2009. № 1 (20): в 2-х ч. Ч. I. С. 144-147. URL: www.gramota.net/materials/1/2009/1-1/56.html
- История дипломатии. Том 2. Дипломатия в Новое время (1872–1919 гг.) / Под редакцией академика Потёмкина В.П. Москва-Ленинград: Государственное издательство политической литературы, 1945 424 с. URL: <http://art-of-diplomacy.ru/books/item/f00/s00/z00000004/index.shtml>

Заняття 10. Франція в 1900–1914 рр. (2 год.)

Мета: висвітлювати основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку Франції на початку XX ст.; давати характеристику змінам у внутрішній політиці цього періоду; висловлювати власну думку щодо внутрішньополітичних та зовнішньополітичних проблем, з якими зіткнулася Франція.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (тема «Франція» у розділі «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. Прискорення економічного розвитку.
2. Перегрупування політичних сил.
3. Лівий блок.
4. Правління радикалів.
5. Зовнішня політика Франції та підготовка до війни.

Основні терміни та поняття: рантьє, «Соціальний консерватизм» Ж. Клемансо, Антанта, анархо-синдикалізм, гедизм, реванш, «інтегральний націоналізм», «Аксьон Франсез», антиклерикалізм.

Задання для самостійної роботи

1. «Соціальний консерватизм» Ж. Клемансо.
2. Зовнішньополітична доктрина Т. Делькассе.
3. Робітничий рух на початку XX ст.
4. Закінчення «прекрасної епохи»

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Боротьба Ж. Жореса проти загрози війни.
2. Соціальне реформування у Франції на початку XX ст.
3. Франція напередодні Першої світової війни.

Теми рефератів

1. «Аксьон Франсез» та «інтегральний націоналізм».
2. Антиклерикальна політика французьких урядів на початку XX ст.
3. Поширення анархо-синдикалізму.

Методичні рекомендації

У першому питанні важливо зосередити увагу на розвитку великої індустрії, що дозволило економіці зростати до 5 % в рік. Однією з причин успіху була активна інвестиційна політики. Спостерігалось зростання аграрного сектору, але особливі успіхи були пов'язані з автомобільною промисловістю. Разом з тим, французька економіка не могла наздогнати передові економіки США, Німеччини та Британії через «тупцювання» на місці в останній третині XIX ст. Необхідно проаналізувати

вплив освітньої політики на розвиток економіки, що мало наслідком зростання, передусім, у тих галузях, які потребували кваліфікованої робочої сили.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити взаємозв'язок між справою Дрейфуса та необхідністю серйозних змін. Передусім, відбулася поляризація суспільства, що призвела до краху політиків, які створювали поміркований «центр». Студентам необхідно з'ясувати політичні погляди правих та лівих республіканців. На початку ХХ ст. почали утворюватися нові політичні партії, дві з яких були Соціалістичними (реформісти та революціонери, які об'єдналися в 1905 р.). Окремо слід зупинитися на ідеях та їх реалізації радикалами, що утворили Республіканську партію радикалів. Найвизначніші політики ж утворили Республікансько-демократичний альянс. Головну увагу необхідно приділити результатам виборів 1902 р. та перемозі на них лівих республіканців. Студенти повинні проаналізувати діяльність основних опозиційних сил та звернути увагу на правий радикалізм з його ідеями ксенофобії й антисемітизму.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно охарактеризувати процес утворення коаліції республіканських партій «Лівий блок». При аналізі політики уряду Е. Комба необхідно зупинитися на боротьбі з клерикалізмом, що призвело до загострення відносин з Ватиканом та католиками. Також потрібно визначити основні складові політики «комбізму» в армії. Політичний скандал через дії військового міністра Андре призвів до відставки уряду. Студенти повинні пояснити причини розпаду «Лівого блоку».

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно підвести підсумки виборів 1906 р. та охарактеризувати прихід до влади радикалів на чолі з Клемансо. Необхідно проаналізувати боротьбу глави уряду з анархо-синдикалізмом та зауважити, що у боротьбі зі страйкуючими він, не вагаючись, використовував війська. Жорстокість та рішучість під час придушення призвели до того, що соціалісти перейшли в опозицію. Парадокс Клемансо полягав у тому, що одночасно він готовий був проводити соціально-економічні реформи у сфері обмеження тривалості робочого дня та пенсійного забезпечення. Проте процес проведення реформ затягнувся і головну роль в середовищі радикалів почали відігравати молоді прагматики. З 1909 р. на чолі уряду став незалежний соціаліст А. Бріан. Надалі глави урядів змінювалися, а у самому парламенті утворився ліберально-консервативний «центр».

У **п'ятому питанні** необхідно відмітити, що на початку ХХ ст. посилювалося відчуття загрози війни. Свідченнями цього були постійні міжнародні кризи, російсько-японська та Балканські війни, програми переозброєння німецької армії та флоту. Студенти повинні розглянути зовнішньополітичну доктрину Т. Делькассе та його вклад у створення Антанти. Разом з тим варто проаналізувати альтернативну доктрину Кайо, яка була спрямована на союз з Німеччиною та встановити причини її неприйняття політиками та суспільством. Потрібно детально охарактеризувати заходи Р. Пуанкаре з підготовки країни до майбутньої війни.

Тестові завдання

1. Позначте період, протягом якого відбувалося формування військово-політичного блоку Антанта:

А) 1903–1906 pp.; Б) 1904–1906 pp.; В) 1904–1907 pp.; Г) 1905–1907 pp.

2. Які держави підписали договір «сердечну угоду», за яким було утворено Антанту?

А) Франція і Росія; Б) Росія й Англія; В) Франція і Англія; Г) Німеччина і Росія.

3. До чого призвело перегрупування політичних сил внаслідок справи Дрейфуса?

А) до зруйнування справи ліберальних та консервативних політиків по створенню стійкого «центру» та поділу на «лівих» та «правих»; Б) на політичну арену вийшли націоналісти; В) більшість населення почали сповідувати антиреспубліканізм та шовінізм; Г) Франція почала готуватися до війни.

4. Хто з французьких політиків ще у 1896 р. на муніципальних виборах висунув програму мирного завоювання влади за допомогою загального виборчого права. На посту міністра праці він добився прийняття закону про скорочення тривалості робочого дня для молоді та жінок до 10,5 годин.

А) Мільєран; Б) Вальдек-Руссо; В) Жорес; Г) Моррас.

5. Діяльність якої політичної сили носила помірно реформістський характер та передбачала не лише посилення та захист республіканських установ, але й активну соціальну політику держави, кошти на проведення якої повинні були дати прогресивно-прибутковий податок та вибіркова націоналізація?

А) соціалісти; Б) радикали; В) націоналісти; Г) жирондисти.

6. У якому році відбулися вибори до парламенту, які виграли «ліво»-республіканські партії, відкинувши на довгі роки консерваторів до опозиції.

А) 1902 р.; Б) 1904 р.; В) 1906 р.; Г) 1908 р.

7. Який політичний діяч на початку XX ст. закликав до повернення до традицій: до скасування парламентаризму та демократії і відновлення монархічного правління, відновлення впливу католицизму та відновленні станово-патріархальних відносин у суспільстві?

А) Мільєран; Б) Вальдек-Руссо; В) Жорес; Г) Моррас.

8. Хто з політичних діячів очолив уряд «Лівого блоку», розпочавши боротьбу проти католицької церкви та за демократизацію армії?

А) Комб; Б) Вальдек-Руссо; В) Жорес; Г) Бріан.

9. Хто з лідерів радикалів, очоливши в 1906 р. уряд повів рішучу боротьбу з страйковим рухом робітників та впроваджував антиклерикальне законодавство? Заради утримання при владі він пішов на союз з правими республіканцями.

А) Клемансо; Б) Вівіані; В) Жорес; Г) Бріан.

10. Встановіть відповідність:

1. Мільєран
2. Комбо
3. Клемансо
4. Моррас

- А) радикал
- Б) соціаліст
- В) «Лівий блок»
- Г) правий радикал
- Д) монархіст

Рекомендована література

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Антюхина-Московченко В.И. Третья республика во Франции. 1870–1918. М.: Мысль, 1986. 488 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/160830-tretya-respublika-vo-francii-1870-1918.html>

Дэвис У. С. История Франции. С древнейших времен до Версальского договора. М.: Центрполиграф, 2017. 860 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/108134-istoriya-francii-s-drevneyshih-vremen-do-versalskogo-dogovora.html>

История Франции: В 3 т. / Под ред. А. З. Манфреда. Т. 2. М.: Наука, 1973. 664 с. URL: <http://mirknig.su/knigi/history/29433-istoriya-francii-v-treh-tomah.html>

Прицкер Д.К. Жорж Клемансо: политическая биография. М.: Мысль, 1983. 316 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/588902/>

Арзаканян М.Ц. Политическая история Франции XX века. М.: Высшая школа, 2003. 157 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/495284/>

Манфред А. История Франции. Том II. М.: Наука, 1972–1973. 361 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/215189/>

Смирнов В.П. Франция в XX веке. М.: Дрофа, 2001. 352 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/496257/>

Заняття 11. Італія в 1900–1914 рр. (2 год.)

Мета: висвітлювати основні напрями соціально-економічного і політичного розвитку Італійського королівства на початку XX ст.; давати характеристику змінам у внутрішній політиці цього періоду; висловлювати власну думку щодо внутрішньополітичних та зовнішньополітичних проблем, з якими зіткнувся Італія.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (розділ «Модернізація країн Європи й Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. «Пробудження Азії»).

План

1. «Ліберальна епоха» Джолітті.
2. Зовнішня політика Італії на початку XX ст.
3. Соціалістичний рух. «Червоний тиждень» 1914 р.

Основні терміни та поняття: латифундисти Півдня, клієнтела, мафія, «Крайня ліва», «італійський страйк», Загальна Конфедерація Праці, «довге міністерство» Джолітті, іредентисти, газета «Аванті», «червоний тиждень».

Задання для самостійної роботи

1. Економічний підйом початку XX ст.
2. Італо-турецька війна 1911–1912 рр.
3. Робітничий рух на початку XX ст.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Пошуки Італією свого місця у міжнародній політиці.
2. Становище Італії у Троїстому союзі. Суперечності з Австро-Угорщиною.
3. Відносини з католицькою церквою.

Теми рефератів

1. Життєвий шлях та політична кар'єра Джолітті.
2. Соціально-економічний розвиток регіонів Італії на початку XX ст.: порівняльний аналіз.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зосередити увагу на змінах у настроях політичної еліти, яка на межі сторіч вирішила відмовитися від авторитаризму та перейти до подальшої лібералізації суспільного життя. Виявом такого курсу стала «ліберальна епоха» Д. Джолітті. Необхідно встановити основні складові його політики стосовно робітничого руху. Окремо слід проаналізувати проведення реформ у соціальній сфері, що призвело до зниження соціальної напруги. Також варто зупинитися на спробах Джолітті залучити до своєї діяльності соціалістів. Разом з тим, політика прем'єр-міністра була спрямована на підтримку, передусім, промислово розвинутої Півночі, а на Півдні й надалі були складнощі. Студенти повинні дати характеристику періоду «довгого міністерства» Джолітті (1906–1909 рр.) та проведенням ним реформам у сфері трудового законодавства. Останній передвоєнний кабінет Джолітті (1911–1914 рр.) продовжував політику реформування, але складна політична ситуація після 1913 р. зумовила його відставку.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні визначити причини зміни зовнішньополітичного курсу Італійського королівства. Конфлікти з Австро-Угорщиною ускладнювали перебування країни у Троїстому союзі. Необхідно зупинитися на вимогах основних противників перебування у Троїстому союзі – ірредентистів. Ці причини призводили до поступової переорієнтації королівства на Францію, яка готова була йти назустріч колоніальним вимогам Італії. Студентам потрібно встановити причини, хід та наслідки італо-турецької війни 1911–1912 рр. До влади в Італії в 1914 р. прийшли ті кола (прем'єр-міністр правий ліберал А. Саландра), які готові були заради продовження експансії взяти участь у новому масштабному військовому конфлікті.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно визначити, що на початку XX ст. соціалістична партія та робітничий рух отримали широкі можливості для легальної діяльності. Ліберальний курс Дж. Джолітті сприяв посиленню у соціалістичному русі реформістів на чолі з Ф. Туратті, які підтримували проведення реформ. З іншого боку, в соціалістичній партії активізувалися синдикалісти на чолі з Артуро Лабріолою, що організовували масові радикальні акції. Боротьба течій в Італійській соціалістичній партії загострилася під час італо-турецької війни. Визначним діячем соціалістичного руху став Б. Муссоліні. Студенти повинні охарактеризувати причини та хід антивоєнного (за своїм характером) «червоного тижня» 1914 р.

Тестові завдання

1. Чим було викликано перехід до «ліберальної ери» Джолітті?

А) поразкою авторитарно-диктаторського курсу Кріспі-Пеллу, коли було зроблено спробу урізати конституційні свободи, що викликало потрясіння у країні; Б) зростанням впливу

соціалістів на чолі з Б. Муссоліні; В) невдалою боротьбою з мафією на Півдні; Г) невдачами у зовнішній політиці.

2. Хто почав відігравати основну роль у політичному житті, виступаючи за класове співробітництво з робітниками?

А) динамічні підприємницькі кола; Б) латифундисти Півдня; В) консерватори і монархісти; Г) ліберали.

3. Хто з італійських політиків виступив за визнання законного характеру діяльності профспілок та свободи страйків, проголосивши принцип невтручання держави у трудові конфлікти між робітниками і підприємцями та розпочав проведення реформ у соціальній сфері?

А) Дзанарделлі; Б) Джолітті; В) Кріспі; Г) Тураті.

4. Яку політику в економічній сфері проводила держава в епоху «ліберальної ери»?

А) ліберальну політику «відкритих дверей»; Б) прискорювала процес монополізації за допомогою протекціоністських тарифів, надання пільгових умов видобутку сировини та вигідних державних замовлень; В) здійснила ряд заходів по розвитку аграрного сектору, зробивши його провідною галуззю економіки; Г) відповідно до ринкових економічних теорій не втручалися в економічний розвиток.

5. Що таке «італійський страйк»?

А) вихід на робочі місця, але настільки скрупульозне виконання усіх посадових інструкцій, що викликало повну дезорганізацію виробництва; Б) невихід на роботу із силовим недопущенням на робочі місця штрейкбрехерів; В) рух селян-батраків Півдня Італії, які відмовлялися збирати врожай за будь-яку оплату; Г) саботаж італійських льотчиків, що призвело до скасування повітряних рейсів.

6. З якою із країн Європи у Італії – члена Троїстого Союзу були напружені стосунки?

А) Австро-Угорщиною; Б) Росією; В) Німеччиною; Г) Францією.

7. З якою країною воювала Італія у 1911–1912 рр. за Тріполітанію та Кіренайку в умовах поширення великодержавних експансіоністських ідей?

А) Лівією; Б) Туреччиною; В) Єгиптом; Г) Францією.

8. Хто з соціалістів підтримував проведення соціальних реформ Джолітті?

А) соціалістами-реформістами на чолі з Тураті; Б) соціалісти-південці на чолі з Лабріолою; В) синдикалісти; Г) «революційна фракція» на чолі з Б. Муссоліні.

9. Хто з соціалістів почав швидко здобувати популярність напередодні Першої світової війни, був редактором газети «Аванті!» («Вперед») – центрального органу соціалістичної партії?

А) Тураті; Б) Лабріола; В) Біссолаті; Г) Муссоліні.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності:

А) загальний політичний страйк, оголошений у відповідь на криваву розправу зі страйкуючими робітниками-гірниками у Сардинії та сіцилійськими батраками; Б) початок проведення соціальних реформ; В) утворення спеціальної парламентської комісії для визначення становища на Півдні; Г) «червоний тиждень».

Рекомендована література

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

Кин Ц. И. Италия на рубеже веков: Из истории общественно-политической мысли. М.: Наука, 1980. 196 с. URL: <http://www.torrentino.com/torrents/674067>

Серова О. В. От Тройственного союза к Антанте: Итальянская внешняя политика и дипломатия в конце XIX – начале XX века. М.: Наука, 1983. 303 с.

История Италии: в 3 т. / редкол.: С. Д. Сказкин и др. Москва: Наука, 1970-1971.

Лопухов Б.Р. Эволюция буржуазной власти в Италии. М.: Наука, 1986. 280 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/711795/>

Мизиано К.Ф. (отв. ред.) История Италии. В 3-х томах. Том 2. М.: Наука, 1970. 616 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/1119075/>

Мизиано К.Ф. Итальянское рабочее движение на рубеже XIX – XX вв. М.: Наука, 1976. 301 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/593875/>

Заняття 12. Міжнародні відносини в 1898–1914 рр. (2 год.)

Мета: визначати зовнішньополітичні орієнтири провідних держав світу; характеризувати діяльність Троїстого союзу та Антанти, визначати головні міжнародні конфлікти та кризи, їх наслідки; давати оцінку міжнародним конфліктам.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема «Міжнародні відносини наприкінці XIX – на початку XX ст.» у розділі «Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.)

План

1. Загострення протиріч між державами на світовій арені.
2. Перші війни за переділ світу.
3. Англо-французька «сердечна» угода 1904 р. та англо-російська угода 1907 р.
4. Балканські війни.
5. Світ напередодні Першої світової війни.

Основні терміни та поняття: Троїстий союз, Антанта, Марокканська криза 1905–1906 рр., Бьоркський договір 1905 р., пацифізм, Боснійська криза 1908–1909 рр., Друга марокканська криза (1911 р.), Балканські війни, гонка озброєнь, вбивство в Сараєво.

Задання для самостійної роботи

1. Британо-німецькі і франко-німецькі протиріччя.
2. Далекосхідне питання на початку XX ст. Російсько-японська війна 1904–1905 рр.
3. Міжнародні відносини на Американському континенті на початку XX ст.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Іспано-американська війна.

2. Прагнення Німеччини до руйнування франко-російського союзу. Бьоркський договір 1905 р.

3. Друга марокканська криза (1911 р.).

Теми рефератів

1. Марокканська криза 1905–1906 рр.

2. Італо-турецька війна.

3. Англо-німецьке морське суперництво.

4. Боснійська криза 1908–1909 рр.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зауважити, що на межі сторіч змінився характер міжнародних відносин, що пояснювалося, передусім, розвитком капіталістичної економіки. По-перше, на міжнародні відносини впливали інтереси фінансової олігархії, великих монополістичних об'єднань, які шукали нові джерела сировини, ринки збуту та сфери застосування капіталу. По-друге, загострення суперечностей пояснювалося нерівномірним розвитком країн, «молоді» капіталістичні країни – США та Німеччина – мали швидші темпи зростання. Їх суперники – «старі» держави Англія і Франція – традиційно мали більше здобутків у колоніальній сфері. Тому обидві сторони вели постійний пошук союзників, що призводило до частих змін конфігурацій союзів та блоків. По-третє, з'явилися нові методи зовнішньополітичної діяльності: принципи «відкритих дверей» та «рівних можливостей». По-четверте, встановилася економічна взаємозалежність країн через вивіз капіталу, прогрес у транспорті та засобах зв'язку, що призвело до встановлення світового господарства. По-п'яте, впливовим фактором стало зростання антиімперіалістичного та пацифістського рухів, спротив насильницькій політиці та колоніальним захопленням. Студенти мають проаналізувати всі вищенаведені фактори та визначити їх вплив на міжнародні відносини.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні зазначити, що нова епоха в міжнародних відносинах не випадково була розпочата іспано-американською війною (1898 р.). Необхідно проаналізувати причини, хід та наслідки цього збройного конфлікту. Інше протистояння закінчилося англо-бурською війною (1899 – 1902 рр.). Студентам слід проаналізувати передумови, специфіку військових дій та причини перемоги Британії. Саме ці дві війни були свідченнями як появи нових гравців на колоніальній «шаховій дошці», так і складнощів «старих» гравців при захопленнях нових територій.

Аналізуючи **третє питання**, потрібно зрозуміти, що, незважаючи на активні дії США та Японії, центр світової політики перебував у Європі. Після закінчення англо-бурської війни Британія полишила спроби налагодити стосунки з Німеччиною та повністю почала орієнтуватися на Францію. Необхідно визначити причини зближення Франції та Британії. У 1904 р. обидві країни вирішили свої колоніальні суперечності. Слід проаналізувати зміст конвенції та двох декларацій, які отримали назву Антанта. Студенти повинні пояснити слабкі сторони цієї угоди. До 1907 р. склалися передумови до англо-російського зближення. Потрібно

визначити, що головним противником на Балканах та на Близькому Сході стала Німеччина. Передусім потрібно зупинитися на тих вигодах, які отримували обидві країни від майбутнього союзу. Необхідно проаналізувати всі основні положення англо-російської угоди 1907 р. та наслідки її підписання, що завершила процес створення Антанти.

Розглядаючи **четверте питання**, потрібно з'ясувати причини створення Балканського союзу (Болгарія, Сербія, Греція та Чорногорія) та плани його учасників щодо розподілу земель ослабленої Османської імперії. Далі слід проаналізувати хід та наслідки Першої Балканської війни (1912–1913 рр.). Студентам необхідно визначити позиції держав на Лондонській конференції та причини продовження військових дій у 1913 р. Підписання мирного договору різко посилює протиріччя між великими державами, які підштовхували залежні від них країни до подальшої війни. У 1913 р. розпочалася Друга Балканська війна. Потрібно визначити причини конфлікту та наслідки поразки Болгарії для системи міжнародних відносин. Болгарія розпочала зближення з Троїстим союзом, а Сербія, Греція та Румунія – з Антантою.

У **п'ятому питанні** необхідно визначити причини неминучості війни між двома блоками держав. Загострення міждержавних протиріч, численні локальні та дипломатичні конфлікти були передвісниками майбутніх подій. Обидві сторони посилено готувалися до «великої війни», нарощуючи гонку озброєнь. Потрібно проаналізувати плани військових дій Німеччини та Франції, «миротворчу діяльність» Британії. Студенти повинні проаналізувати стан готовності двох блоків до війни та визначити основні складові сараєвської кризи. Світ отримав те, що хотів, Першу світову війну.

Тестові завдання

1. Вкажіть правильне твердження:

А) Британія на початку ХХ ст. намагалася завершити завоювання Індії; Б) після російсько-японської війни розпочалося зближення між Росією і Британією; В) на початку ХХ ст. Туреччина вийшла з кризи; Г) Троїстий союз утворився в 1904 р.

2. Англо-бурська війна проходила на території:

А) Південної Америки; Б) Близький Схід; В) Південна Африка; Г) Китай.

3. Суперечності між якими країнами відіграли основну роль у початку Першої світової війни?

А) англо-французькі; Б) англо-німецькі; В) англо-російські; Г) франко-російські.

4. Який регіон називали «Пороховим льохом Європи»?

А) Балканський півострів; Б) Апеннінський півострів; В) Кримський півострів; Г) Британію.

5. Вкажіть правильне твердження:

А) Створення Антанти було завершено підписанням англо-російського договору; Б) Туреччина перемогла у Марокканській кризі 1905–1906 рр.; В) повстання проти турків у Боснії та Герцеговині відбулося у 1906 р.; Г) Італія у 1909 р. увійшла до Антанти через територіальні суперечності з Австро-Угорщиною.

6. Щоб захопити Ляодунський півострів Японія у 1904 р. розпочала війну проти:

А) Кореї; Б) Росії; В) Китаю; Г) Монголії.

7. Яка подія була використана як привід до Першої світової війни?

А) поразка Сербії у війні проти Туреччини; Б) вбивство Франца-Фердинанда у Сараєво; В) втручання Британії у російсько-турецькі відносини; Г) закриття чорноморських проток для російських військових кораблів.

8. Вкажіть правильне твердження:

А) Росія здобула перемогу у війні з Японією; Б) Болгарія здобула перемогу в Балканських війнах; В) Британія і Франція підписали в 1904 р. угоду про розмежування колоній в Африці; Г) Британія програла у війні з бурами.

9. Розташуйте у хронологічній послідовності:

А) англо-бурська війна; Б) початок утворення Антанти; В) іспано-американська війна; Г) Бьоркський договір.

10. Встановіть відповідність:

А) Балканські війни	1) Османська імперія
Б) англо-бурська війна	2) Кіренаїка та Триполітанія
В) італо-турецька війна	3) Південний Сахалін
Г) російськ-японська війна	4) Південна Африка
Д) панамська криза	

Рекомендована література

Сборник договоров России с другими государствами. 1856–1917. М.: Гос.изд-во полит. литературы, 1952. 470 с. URL: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/FOREIGN/3imper.htm>

Хрестоматия по истории Нового времени стран Европы и Америки: В 2 кн. Кн.2. Международные отношения в 1648–1918 гг. / сост. Д.В. Кузнецов. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2010. 336 с.

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Таращук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropyi-i-Ameriki.html>

История дипломатии. Том 2. Дипломатия в Новое время (1872–1919 гг.) / Под редакцией академика Потёмкина В.П. Москва-Ленинград: Государственное издательство политической литературы, 1945 424 с. URL: <http://art-of-diplomacy.ru/books/item/f00/s00/z00000004/index.shtml>

Заняття 13-14. Основні тенденції розвитку культури нового часу (4 год.)

Мета: знати важливі для сучасності наукові й технічні винаходи, здійснені в новий час; основні наукові й культурні центри Європи та США; розуміти тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва; уміти характеризувати досягнення науки і техніки, духовної культури в провідних державах світу; визначати здобутки європейського суспільства в галузі культури, а також прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії й Африки.

Професійна спрямованість: отримані знання на заняттях майбутні вчителі-історики зможуть використати у школі під час викладання предмету «Всесвітня історія» у 9 класі (Тема «Освіта, наука, технічний прогрес і культура в період

«довгого» ХІХ ст.» у розділі «Розвиток культури й повсякденне життя наприкінці ХVІІІ – на початку ХХ ст.»)

План

1. Вплив наукової революції та промислового перевороту на формування світоглядних засад.
2. Суспільні науки та світоглядні позиції нового часу.
3. Особливості розвитку художньої культури нового часу.

Основні терміни та поняття: Абстракціонізм, акмеїзм, барокко, відродження, гуманізм, ідеалізм, класицизм, реалізм, рококо, романтизм, метафізика, матеріалізм, модернізм, натуралізм, просвітництво, романтизм, стиль, футуризм.

Задання для самостійної роботи

1. Художні стилі барокко, рококо, класицизму, романтизму, реалізму, натуралізму, модернізму (створити презентацію по одному зі стилів).
2. Просвітництво. Енциклопедизм.

Індивідуальні завдання (повідомлення)

1. Еволюція реалістичного напрямку у художній культурі Заходу.
2. Авангардистські течії у художній культурі.
3. Повсякденне життя у Західній Європі та Північній Америці.
4. Філософія та наукова думка.

Теми рефератів

1. Художні стилі в літературі нового часу.
2. Театральне мистецтво в новий час.
3. Прикладне та образотворче мистецтво нової епохи.
4. Модернізм нового часу.

Методичні рекомендації

У **першому питанні** важливо зауважити, що у ХVІІ ст. виникли необхідні соціальні, технічні та теоретичні передумови становлення як науково-технічного знання, зокрема, так і всієї науки в сучасному її розумінні. ХVІ ст. відкрило період розвитку суспільства, що характеризувався піднесенням матеріального виробництва та економічних відносин. Велика винахідницька діяльність стала головною особливістю історичного періоду. З ХVІІ ст. і аж до першої половини ХІХ ст. наука пояснювала будь-яке явище за допомогою уявлень про деякі невагомні матерії. Студенти повинні пояснити, що починаючи з ХVІІ ст. наука набирає рис соціального інституту. Характеризуючи філософію ХVІІ–ХVІІІ ст. необхідно, в першу чергу, через характеристики епохи глибоко усвідомити, чому саме у цей час в історії боротьби матеріалізму та ідеалізму стався переворот — історична ініціатива переходить до матеріалізму, який став основною формою філософських поглядів буржуазії. Слід зазначити, що іншою характерною ознакою розвитку філософії

Нового часу були два напрями в теорії пізнання — емпіризм і раціоналізм. Прискорення історичного процесу приводить у ХІХ ст. до нового якісного стрибка в порівнянні з початковим періодом Нового часу. Розвиток промисловості і сільського господарства підштовхував науку до вивчення нових проблем. Протягом ХІХ ст. високо розвинулася взаємодія науки і техніки з виробництвом. Розвиток промисловості і сільського господарства підштовхував науку до вивчення нових проблем, а, в свою чергу, на основі наукових відкриттів створювалися нові засоби виробництва.

Вивчаючи **друге питання**, студенти повинні зазначити, що основними напрямками філософії нового часу стали емпіризм та раціоналізм. Прихильники *емпіризму* вважали єдиним джерелом пізнання чуттєвий досвід (дані органів відчуття людини), справедливо твердили, що процес пізнання починається з відчуттів. Своєрідною модифікацією емпіризму виступає *сенсуалізм*. Прихильники сенсуалізму прагнули вивести весь зміст пізнання вже не просто з досвіду, а з діяльності органів відчуття. З ХVІІ–ХVІІІ ст. емпіризм та сенсуалізм розвивали Ф. Бекон, Томас Гоббс, Джон Локк, представники французького матеріалізму. Прихильники *раціоналізму* вважали джерелом пізнання Розум, логічне мислення, твердили, що чуттєвий досвід не може забезпечити достовірність і загальне знання. Потрібно охарактеризувати Просвітництво – широкий і могутній рух, який у другій чверті ХVІІІ ст. сформувався у Франції. Він не був тільки політичним чи філософським явищем, хоч філософія, особливо матеріалістична, відігравала в ньому важливу роль. Класичним філософом французького Просвітництва був *Вольтер*.

Аналізуючи **третє питання**, передусім, потрібно зрозуміти, що в епоху нового часу закладаються основи сучасного світу. Культура базувалася на буржуазному способі виробництва, мала єдиний духовний орієнтир – розвиток особистості, загальні риси: гуманізм, антропоцентризм, європоцентризм, раціоналізм. Студенти повинні зрозуміти, що кожне століття мало своє історичне обличчя, свою специфіку: ХVІІ ст. – століття „революційної критики” феодалізму у Нідерландах та Англії й раціональної критики-схоластики у Франції та інших країнах; ХVІІІ ст. – століття Просвітництва, ХІХ ст. – епоха розквіту буржуазної культури, початок кризи. Необхідно проаналізувати появу у живописі нових самостійних жанрів – пейзажу та портрету, виникають натюрморт і анімалістичний жанр. В музиці народжується опера. Головні напрямками в мистецтві та літературі ХVІІ ст. були бароко і класицизм.

Тестові завдання

1. Одне з головних наукових відкриттів І. Ньютона:

А) створення терії відносності; Б) винайдення телеграфу; В) відкриття закону всесвітнього тяжіння; Г) розрахунок польотів до космосу.

2. Винахідник лампочки:

А) Брати Монгольфє; Б) Йозеф Гайдн; В) Томас Едісон; Г) І. Попов.

3. Напрямок у розвитку культури, який звертався до античності, як до взірця та характеризувався чіткістю ліній:

А) барокко; Б) класицизм; В) ампір; Г) романтизм.

4. Напрямок у розвитку культури, який характеризувався пишністю, наявністю багатьох елементів:

А) барокко; Б) класицизм; В) ампір; Г) романтизм.

5. Напрямок у розвитку культури, який характеризувався протиставленням дійсності мрій прагнення свободи:

А) барокко; Б) класицизм; В) ампір; Г) романтизм.

6. Яка споруда була відкрита у 1889 р.?

А) 112-метрова Ейфелева вежа у Парижі; Б) Метрополітен-опера у Нью-Йорку; В) Центральний залізничний вокзал у Берліні; Г) Річковий вокзал у Лондоні.

7. Який із архітектурних стилів не домінував наприкінці XVIII – у XIX ст.?

А) ампір; Б) еkleктизм; В) класицизм; Г) ампір.

8. Напрямок у розвитку живопису, який з'явився в другій половині XIX ст., представники якого намагалися найбільш природно і неупереджено відобразити реальний світ у його рухливості і мінливості, передати свої враження:

А) імпресіонізм; Б) реалізм; В) інтуїтивізм; Г) акмеїзм.

9. Розташуйте у хронологічній послідовності за часом появи:

А) барокко; Б) класицизм; В) еkleктика; Г) готика.

10. Встановіть відповідність:

А) Іммануїл Кант	1) письменник
Б) Віктор Гюго	2) філософ
В) Ріхард Вагнер	3) композитор
Г) Поль Гоген	4) художник-імпресіоніст
Д) Луїс Саллівен	

Рекомендована література

Гриненко Г.В. Хрестоматія по історії мирової культури. Учебное пособие. М.: Высшее образование, 2005. 940 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/45578/>

Сборник документов по истории нового времени. Экономическое развитие и внутренняя политика стран Европы и Америки 1870–1914 гг. – М.: Изд-во: Высшая школа, 1989. 295 с.,

Новая история стран Европы и Америки: учеб. для вузов / под ред. И. М. Кривогуза. М.: Дрофа, 2005. 909 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/260698/>

История Европы. Т. 5. От Французской революции конца XVIII века до первой мировой войны. М.: Наука, 2000. 667 с. URL: <http://mirknig.com/knigi/history/>

Григорьева И.В. (ред.) Новая история стран Европы и Америки. Начало 1870-х годов – 1918 г.: Учебник. М.: Изд-во МГУ, 2001. 720 с. URL: <http://www.istmira.com/knigi-novoe-vremya/11/Novaya-istoriya-stran-Evropy-i-Ameriki.html>

Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года до наших дней. М.: «Весь мир», 2006. 600 с. URL: https://alleng.org/d/hist_vm/hist134.htm

Гомбрих Э. История искусства. М.: Искусство-XXI век, 2013. 688 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2538671/>

Дейвіс Н. Європа: Історія / Переклав з англійської Петро Тарашук. Видання друге. Київ: Основи, 2001. 1502 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/2320185/>

История Великобритании / Под ред. Кеннета О.Моргана. М.: Весь мир, 2008. 391 с. URL: http://royallib.com/book/morgan_red_kennet/istoriya_velikobritanii.html

Кертман Л.Е. История культуры стран Европы и Америки. 1870-1917. Москва: Высшая школа, 1987. 304 с.

Хобсбаум Э. Век империи. 1875–1914. Ростов н/Д: Изд-во «Феникс», 1999. 512 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/361047/>

Теорія та історія світової і вітчизняної культури: курс лекцій: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / голов. ред. С. В. Головка. Київ: Либідь, 1993. 390 с.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ:

1. Поняття «нова історія» та її періодизація.
2. Предмет та методи вивчення курсу Нової історії
3. Великі географічні відкриття. Особливості їхнього здійснення різними європейськими країнами.
4. Політичні, економічні, соціальні, демографічні наслідки великих географічних відкриттів.
5. Капітал, його первісне накопичення. Два шляхи утвердження капіталістичного ладу.
6. Генезис соціально-політичної структури капіталістичної доби.
7. Зміни світоглядних позицій капіталістичної стадії
8. Нідерландська буржуазна революція.
9. Реформація та контрреформація в Європі.
10. Тридцятилітня війна в Європі (1618–1648 рр.). Причини, наслідки.
11. Селянська війна 1525 р. в Німеччині
12. Соціально-економічне та політичне становище Англії напередодні революції.
13. Боротьба парламенту Англії проти абсолютизму Стюартів
14. Програмні вимоги левеллерів і дигерів в ході Англійської революції.
15. Характер, рушійні сили, особливості Англійської буржуазної революції.
16. Громадянська війна в Англії. Проголошення республіки
17. Історичне значення Англійської буржуазної революції
18. Причини та початок боротьби колоністів Америки проти Англії
19. Політичний устрій США. Двопартійна система.
20. Закони в США про гомстеди та ліквідацію рабства.
21. «Декларація незалежності США». «Статті конфедерації».
22. Війна за незалежність з США проти Англії. Хід бойових дій.
23. Конституція США 1787 р.
24. Соціальна структура та економічний стан Франції у XVII – XVIII ст.
25. Розстановка політичних сил у Франції напередодні буржуазної революції
Ришельє та його політика зміцнення політичної влади
26. Причини виникнення революційної ситуації в Франції в кінці XVIII ст.
27. Законодавство Установчих та Законодавчих зборів після скасування королівської влади у Франції
28. Конституція Франції 1781 р.
29. Революційно-демократична диктатура якобінців. Причини її падіння.
30. Термідоріанський переворот у Франції (27 липня 1794 р.) Конституція Конвенту 1795 р.
31. 18 брюмера 1799 р. Консульство Наполеона Бонапарта.
32. Реставрація Бурбонів у Франції.
33. Значення Великої Французької буржуазної революції кінця XVIII ст.
34. Реконструкція Півдня в США.
35. США після проголошення незалежності. Особливості соціально-економічного устрою.

36. Розстановка класових сил в США середини XIX ст. Причини виникнення конфліктної ситуації.
37. Громадянська війна в США. Хід бойових дій.
38. Утворення республіки США після громадянської війни.
39. Промисловий переворот. Особливості його прояву в Англії, Франції, США, Німеччині
40. Імперія Наполеона Бонапарта. Її законодавство. Конституція 1799 р.
41. Наполеонівська Франція та Європа. Колоніальні війни
42. Віденський конгрес 1814–1815 рр. Відновлення монархічних режимів. Священний союз.
43. Революція 1830 р. у Франції. Причини виникнення та поразки
44. Революція 1848–1849 р. у Франції. Друга республіка. Причини поразки
45. Березнева 1848 р. революція в Пруссії. Причини поразки
46. Хід революційних подій в Австрійській імперії.
47. Революція 1848–1849 рр. в Угорщині
48. Література. Мистецтво у новий час.
49. Досягнення науки і техніки в нові часи.
50. Завершення промислової революції у Великобританії. Втрата світової промислової монополії.
51. Чартизм. Політика британської влади у соціальній сфері
52. Початок Вікторіанської епохи. Зовнішня і колоніальна політика у 30–60-х рр. XIX ст.
53. Реформування Великобританії Вільямом Гладстоном та Бенджаміном Дізраелі.
54. Розвиток соціалістичного та робітничого рухів у Великобританії. Заснування Лейбористської партії.
55. Зовнішня політика Великобританії у другій половині XIX – на початку XX ст.
56. «Народний бюджет» Девіда Ллойд Джорджа.
57. Друга імперія Наполеона III (1852–1870): політичний, економічний та соціальний розвиток.
58. Зовнішня політика імперії Наполеона III.
59. Причини, хід та наслідки Франко-німецької війни (1870–1871 рр.).
60. Паризька Комуна. Її соціальна політика.
61. Проблеми творення Третьої республіки у Франції.
62. Націоналістичний, соціалістичний та прогресивний рухи у Франції періоду Третьої республіки. Справа Дрейфуса.
63. Політичне життя у Франції на початку XX ст. Лівий блок. Кабінет Клемансо.
64. Створення Австро-Угорської монархії. Консолідація системи дуалізму.
65. Наростання національних та соціальних протиріч в Австрії в останній третині XIX ст.
66. Угорщина в системі дуалізму 1867–1899 рр. Національна проблема.
67. Останні десятиліття Австро-Угорської монархії.
68. Процес об'єднання Німеччини.
69. Державний лад Німецької імперії та її економіка в останній чверті XIX ст.

70. Система партій у Німецькій імперії. «Культуркампф». Антисоціалістичне законодавство.
71. Зовнішня політика уряду Бісмарка.
72. Відставка Бісмарка і політика його наступників.
73. Початок німецької «світової політики»
74. Фінансова олігархія і політичний розвиток Німеччини на початку XX ст.
75. Міжнародні відносини у 50–60-х рр. XIX ст.
76. Міжнародні відносини в 1871–1900 рр.
77. Міжнародні відносини в 1900–1914 рр.
78. Боротьба за об'єднання Італії.
79. Внутрішня і зовнішня політика «Правої» та «Лівої» в Італії. Авторитарний і імперський курс Ф. Кріспі.
80. «Ліберальна епоха» Джолітті. Соціалістичний рух. «Червоний тиждень» 1914 р.
81. Становлення та модернізація країн Бенілюксу та Швейцарії.
82. Модернізаційні процеси в Іспанії.
83. Криза лібералізму і пошуки альтернатив у Латинській Америці.
84. Політичний та соціально-економічний розвиток країн Скандинавії у XIX – на поч. XX ст.
85. Соціально-економічний розвиток США в останній третині XIX – на початку XX ст.
86. Політика буржуазного реформізму в США на початку XX ст.
87. Зовнішня політика США у другій половині XIX – на початку XX ст.
88. Другий цикл ліберальних революцій і реформ у Латинській Америці.
89. Ліберальна модель економіки, суспільства та держави в Латинській Америці на рубежі XIX–XX століть.
90. Латинська Америка в системі міжнародних відносин кінця XIX – початку XX ст.
91. Промислова революція. Технологічні досягнення.
92. Барокко, рококо, класицизм – стилі художньої культури.
93. Романтизм, реалізм, натуралізм – стилі художнього мислення.
94. Модернізм кінці XIX – початку XX ст. в художній культурі.

Навчальне видання

Шевчук Андрій Володимирович

Методичні рекомендації
до семінарських занять
з навчальної дисципліни

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ
(нова історія країн Європи та Америки)
частина II

В авторській редакції